

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXVII

ФЕБРУАР 1906

БРОЈ 2

СЛУЖБЕНИ ДЕО

МИ

П Е Т А Р I

по милости Божјој и вољи народној

Краљ Србије

На предлог Председника Нашег Министарског Савета, Нашега Министра просвете и црквених послова, а на основу чл. 37. закона о Универзитету, потврђујемо и потврдили смо ове посебне:

ФАКУЛТЕТСКЕ УРЕДБЕ

А. УРЕДБА ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА

I Задатак филозофског факултета

Члан 1.

Задатак је филозофског факултета:

- а) да обрађује науку и спрема стручне раднике на њој;
- б) да спрема наставнике за поједине њене гране.

II Предавања

Члан 2.

У филозофском факултету предају се ове науке и гране научне

1. Теоријска филозофија: Теорија сазнања, Логика, Психологија, Историја Филозофије.
2. Практична Филозофија с Педагогом.
3. Математика (Анализа и Геометрија).
4. Примењена Математика (Механика, Теоријска Физика, Небеска Механика).

5. Астрономија (математичка и физичка) и Метеорологија.
6. Експериментална Физика.
7. Хемија (неорганска и органска, физичка и технолошка).
8. Минералологија с Петрографијом.
9. Ботаника.
10. Зоологија с Упоредном Анатомијом.
11. Физиологија с физиолошком хемијом.
12. Геологија с Палеонтологијом.
13. Географија (Физичка географија и Антропогеографија).
14. Етнологија с Етнографијом.
15. Српски језик с јужнословенским језицима.
16. Упоредна граматика са санскритом.
17. Историја српске књижевности с књижевностима јужнословенским.
18. Словенска филологија.
19. Класична филологија.
20. Романска филологија.
21. Германска филологија.
22. Упоредна књижевност с Теоријом књижевности.
23. Историја Српског Народа и осталих Јужних Словена.
24. Историја Старог Века.
25. Историја Средњег Века.
26. Историја Новог Века.
27. Византиологија.
28. Историја уметности (Класична Археологија, Историја новије уметности).

Осим тога лектори ће предавати:

- а) Француски језик с књижевношћу.
- б) Немачки » » »
- в) Енглески » » »
- г) Талијански » » »
- д) Румунски » » »
- ђ) Мађарски » » »
- е) Турски » » »
- ж) Арбанашки » » »

Нове самосталне катедре и доцентуре за огранке оних наука за које катедре већ постоје, осниваће се по решењу савета филозофског факултета и одобрењу Министра просвете.

Члан 3.

У филозофском факултету постоје још и ови семинари и научни заводи:

1. Семинар за Филозофију (теоријску и практичну).
2. Семинар за Математику (чисту и примењену).
3. Астрономска и метеоролошка опсерваторија.
4. Физички завод.
5. Хемијски завод.
6. Минералашко-петрографски завод.
7. Ботанички завод с ботаничком баштом „Јевремовац“.
8. Зоолошки завод.
9. Физиолошки завод.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

10. Геолошко-палеонтолошки завод.
 11. Географски завод.
 12. Етнолошки семинар.
 13. Српски семинари (Српска и Словенска Филологија, Историја Српског Народа и осталих Јужних Словена, Историја српске књижевности с књижевностима јужнословенским).
 14. Семинар за Класичну Филологију и Историју старог века.
 15. Семинар за нове језике и књижевности, и Упоредну књижевност с Теоријом књижевности.
 16. Семинар за Историју средњег и новог века и Византиологију.
 17. Семинар за Класичну археологију и Историју уметности.
- Нови семинари и научни заводи осниваће се по решењу савета филозофског факултета и одобрењу Министра просвете.

Члан 4.

Крајем сваког полгођа сваки је наставник дужан извести декана о чему ће идућег полгођа предавати и каква ће вежбања држати. На основи овога утврђује затим факултетски савет општи семестрални распоред, који се објављује у универзитетском програму предавања.

Доценти, изузимајући оне који држе целу катедру, одређиваће своја предавања у споразуму с предметним наставником, а у недостатку овога, са саветом филозофског факултета.

Члан 5.

Наставници су дужни удесити своја предавања и вежбања тако да цео предмет пређу систематички најдаље у року од четири године.

Члан 6.

Предавања трају од 16. септембра до божићнег распуста у зимском, и од 5. фебруара до краја маја у летњем семестру.

Члан 7.

Редовним учеником филозофског факултета може постати онај који испуни све прописе о упису у Универзитет, онако како су одређени Законом и Општом уредбом Универзитета.

За оне редовне ученике који прелазе из других факултета у филозофски, или долазе са страних Универзитета и имају сведоцбу о положеном испиту зрелости, факултетски савет решава хоће ли им се и који ранији семестар признати, али им се ни у којем случају не могу признати више од шест семестара.

Члан 8.

Као ванредни ученици могу се уписати лица која су свршила какву средњу стручну школу, или најмање шест разреда средњих школа.

Ванредни ученици немају права на полагање испита, предвиђених овом уредбом; они не могу добивати стипендије, а могу бити признани у семинаре и заводе, само ако има места и за њих. О бављењу њиховом на Универзитету може им ректорат, на њихов захтев, издати

уверење према овереним семестрима у уписници, а о раду и успеху поједини наставници на основи претходног пропитивања.

Оним ванредним ученицима који доцније испуне услове за редовне ученике, неће се семестри ванредног учења урачунавати у семестре редовног учења.

Члан 9.

У почетку свакога полгођа редовни слушалац уписује у своју уписницу предавања која жели слушати и вежбања у којима жели учествовати, пазећи при том да за време од осам полгођа упише у своју уписницу све предмете и вежбања једне од група дипломских испита (в. чл. 11.). Једном уписана предавања и вежбања за дотично полгође могу ученици филозофског факултета изоставити, или другим заменити, само у току првога месеца од почетка предавања, о чему су дужни известити декана филозофског факултета.

Редовним ученицима сматраће се полгође као пуноважно, ако имају уписаних најмање дванаест часова недељно предавања и вежбања, и ако су уредно похођење тих предавања и вежбања потврдили наставници, а декан оверио потписе њихове.

Ванредни ученици могу уписати и мањи број часова недељно.

III Испити

Члан 10.

У филозофском факултету испити су *Дипломски* и *Докторски*. Обе ове врсте испита имају карактер стучних научних испита.

Члан 11.

Дипломски се испит полаже из ових група наука:

I Група:

- а. Теоријска Математика.
- б. Примењена Математика.
- в. Астрономија, или Експериментална Физика, или Физичка Хемија.

II Група:

- а. Експериментална Физика.
- б. Хемија.
- в. Физичка хемија, или Минералогија с Петрографијом, или Геологија с Палеонтологијом, или једна биолошка наука.

III Група:

- а. Зоологија с Упоредном Анатомијом.
- б. Ботаника.
- в. Физиологија с Физиолошком Хемијом, или Геологија с Палеонтологијом, или Експериментална Физика, или Хемија.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

IV Група :

- а. Минералологија с Петрографијом.
 б. Геологија с Палеонтологијом.
 в. Физичка Географија, или Експериментална Физика, или Неортанска Хемија, или Зоологија, или Ботаника.

V Група :

- а. Физичка Географија.
 б. Геологија и Петрографија.
 в. Метеорологија, или Експериментална Физика, или Минералологија, или Зоологија, или Ботаника.

VI Група :

- а. Антропогеографија с Физичком Географијом, и Етнологија с Етнографијом.
 б. Историја Српског Народа.
 в. Археологија, или Византиологија.

VII Група

- а. Упоредна Граматика словенских језика, Српски језик и његова историја и Старословенски језик.
 б. Принципи науке о језику. Основи упоредне граматике и Историја српске књижевности.
 в. Руски језик, и Латински или Грчки језик.

VIII Група :

- а. Историја српске књижевности са југословенским књижевностима и Историја српскога језика.
 б. Упоредна књижевност с Теоријом књижевности и Историја српског народа.
 в. Један класични, или један модерни језик, с књижевношћу.

IX Група :

- а. Класични језици с књижевношћу.
 б. Историја старога века и Археологија.
 в. Основи упоредне граматике, или Упоредна књижевност с Теоријом књижевности, или један модерни језик с књижевношћу, или Историја српске књижевности.

X Група :

- а. Француски језик и књижевност с Упоредном граматиком романских језика.
 б. Упоредна књижевност с Теоријом књижевности.
 в. Историја средњег и новог века, или Историја српске књижевности, или Латински језик, или Историја класичне књижевности.

XI Група :

- а. Немачки језик и књижевност с Упоредном граматиком германских језика.
 б. Као у X групи.
 в. Као у X групи, или Основи упоредне граматике.

XII Група :

- а. Историја српског народа.
 б. Општа историја и Византиологија.
 в. Историја српског језика, или Историја српске књижевности, и Грчки језик.

XIII Група :

- а. Општа историја.
 б. Упоредна књижевност и Историја уметности.
 в. Историја српског народа, или Етнографија.

XIV Група :

- а. Теорија сазнања, Логика, Психологија, Историја Филозофије.
 б. Педагогика, или Етика, или Естетика.
 в. Општа Историја, или један предмет из Математике, или Астрономија, или Експериментална Физика, или Хемија, или један предмет из Јестаственице.

XV Група :

- а. Педагогика, Етика, и Психологија, или Логика.
 б. Историја Филозофије, или Естетика, или Упоредна књижевност, или Теорија књижевности.
 в. Као у XIV групи, или Историја српског народа, или Историја српског језика, или Историја српске књижевности.

Предмети у разделима а) и б) стручни су, а у разделу в) помоћни. Један од стручних раздела (а или б) бирају кандидати као главну струку.

Уза сваку од горе побројаних група, изузевши групу XIV и XV, сваки је кандидат дужан положити још и општи испит из једног предмета из Теоријске Филозофије.

Члан 12.

Право на полагање дипломског испита имају они редовни ученици филозофског факултета који својим уписницама докажу да имају осам пуних полгођа и да су за то време слушали све предмете с вежбањима оне групе из које желе полагати дипломски испит.

Ученици који су свршили реалне средње школе могу полагати испите из група побројаних под I до V закључно.

Члан 13.

Рокови за полагање дипломских испита јесу првих петнаест дана месеца јуна, септембра и јануара.

Због великог броја пријављених кандидата факултетски савет може продужити ове рокове највише за петнаест дана.

Члан 14.

Кандидати који желе полагасти дипломски испит морају се писмено пријавити декану факултета до 1. јуна, односно 31. децембра, или 1. септембра. Пријава се може поднети и за општи и за стручни део дипломског испита у исти мах, а могу се ови испити полагасти и у разним испитним роковима.

Члан 15.

Испитивање кандидата на дипломском испиту врши се у целокупном обиму наука дотичне групе, без обзира на то да ли су сви делови предмета на предавањима довршени или не.

Члан 16.

Према добивеним пријавама за дипломске испите, савет филозофског факултета одређује за сваку научну групу испитни одбор од најмање пет чланова, састављен првенствено од предметних наставника. Ако је који предметни наставник спречен да држи испит, факултетски савет му одређује заменика.

Сваком одбору председник је његов по рангу најстарији члан. Овако образовани одбори одређују дане појединих испита.

Члан 17.

Дипломски су испити из стручних група писмени и усмени; општи испит из Филозофије само је усмен.

Јавни су само усмени испити.

Члан 18.

Сваки кандидат полаже два писмена испита, по један из сваког раздела од горе побележених под а. и б.

Писмени се испити састоје у обради задатака, које пред почетак сваког таквог испита предлажу предметни наставници, а усвоји их испитни одбор.

Писмени испит из сваког предмета врши се засебно под надзором једнога од чланова испитног одбора, траје највише четири часа, и полаже се без помоћне књижевности, изузев нарочите случајеве у којима испитни одбор нађе за добро да помоћну књижевност допусти.

Из природних наука писмени испит може бити спојен с практичним радом.

Једнога се дана може обавити само један писмени испит. Ако за исту групу има више кандидата, они могу сви обрађивати исти задатак, изузевши испите с практичним радом, при којима сваки кандидат мора добити засебан задатак.

Члан 19.

Кандидат који би се на писменом испиту користио скривеним белешкама или делима, туђим концептима или саветима, биће одмах

WWW.UNILISRS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

удаљен с испита. У том случају он ће се моћи поново јавити на испит тек после године дана. Ако се тај случај код истог кандидата понови, тај се кандидат одмах удаљује с испита и губи право на свако даље полагање.

Члан 20.

По оваком свршеном писменом испиту, надзорни члан одбора прикупиће од кандидата преписе и конценте, и под печатом упутиће их дотичном предметном наставнику. Писмени састав оцењује предметни наставник и још један члан одбора, кога одбор одреди.

Члан 21.

По свршеним писменим испитима једне групе, састаје се испитни одбор на позив свога председника и на основу писмених реферата и оцена како предметних наставника тако и других чланова одређених да прегледају писмене саставе, доноси одлуке о писменом испиту.

Члан 22.

Сваки се писмени испит оцењује бројевима од 1—10.

Кандидат је положио цео писмени испит ако збир оцена из оба писмена испита изнесе најмање 12. Али, ако би кандидат на једном писменом испиту добио оцелу 4, или мање од 4, он се одлучује од испита ма колико висока била оцелу коју је добио на другом испиту.

Кандидат се пушта на усмени испит ако је писмени испит према горњим одредбама *положио*.

Члан 23.

Усмени испит полаже сваки кандидат од једном из свих предмета своје групе. Усмени испит, за свакога кандидата, траје најмање два часа: један час за главни раздео, и по пола часа за предмете под б и в.

Члан 24.

Ако кандидат из буди којих разлога прекине полагање испита (било писменог, било усменог), дужан је доцније поновити цео испит. Исто тако, ако не би положио усмени испит, мораће о доцнијем испитном року поново полагати и писмени и усмени испит.

Члан 25.

По свршеном усменом испиту из сва три раздела појединих научних група (раздели под а, б и в), предметни наставници предлажу за сваки раздео образложене оцелу о којима, свакој појединце, решава цео одбор.

Успех се, као и на писменом испиту, оцењује код сваког раздела бројевима од 1—10. Кандидат је положио цео усмени испит ако збир оцелу из сва три раздела појединих научних група (в. горе) изнесе најмање број 18.

Али ако би кандидат из једнога раздела своје групе добио оцелу 4, или мање од 4, он се одлучује од испита, па ма колико високе оцелу биле које је добио из друга два раздела.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNI

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Члан 26.

Испитни одбор за општи испит из Филозофије састављају предметни наставник и још један професор кога факултетски савет одреди за председника.

Распоред за испит одређује председник по групама пријављених кандидата.

Испит траје најмање пола часа за сваког кандидата, и оцењује се бројевима од 1—10. Кандидат је испит положио, ако добије најмање оцену 6.

Члан 27.

О испитима свакога кандидата води одбор засебан записник у који се заводи: кандидатово име, распоред писмених и усмених испита, који су задаци и питања давани, да ли је кандидат испит положио (односно од испита одустао, или је био одбијен, и са којим испита), и на послетку коначна одлука о положеном или неположеном целокупном испиту.

Председник испитног одбора саопштава кандидатима резултат испита, чим записник потпишу сви чланови испитног одбора.

По свршеном испиту председник упућује записник с писменим радовима кандидата секретаријату Универзитета на службену употребу.

Члан 28.

Кандидату који је положио дипломски испит према горњим одредбама издаје ректорат факултетску диплому. У дипломи се именује научна група с предметима из којих је кандидат стручни и општи испит положио, са засебном напоменом успеха (означеног бројевима) на писменом и усменом делу стручног испита и на општем испиту (Једна општа напомена у дипломи означаће максималне и минималне оцене потребне за положене испите).

Диплому потписују Ректор Универзитета и декан филозофског факултета.

Члан 29.

Докторски испит могу полагати само они кандидати који су положили дипломски испит из које било од горе побројаних научних група, и поднесу самостално израђен, оригиналан научан рад или тезу, из области оне научне групе, из које су дипломски испит полагали.

Члан 30.

За полагање докторског испита кандидати се писмено јављају декану факултета, подnoseћи у прилогу свој кратак животопис, диплому о положеном дипломском испиту и тезу у рукопису (Штампани радови могу у року од године дана по појави такође бити поднесени као теза).

У пријави за испит мора сваки кандидат својом часном речју зајамчити да је тезу сâм израдио. Ако би се доцније за неког кандидата показало да је та његова изјава била неистинита, поништиће му се докторска диплома.

Члан 31.

Пријаве за докторски испит могу се подносити у току целе школске године. На позив деканов, факултетски савет одређује одбор за пријављеног кандидата, у који поред декана улазе још четири члана, чији предмети стоје у вези с питањима која се у тези расправљају. На основи писмених реферата најмање два члана овога одбора, које одбор изабере, овај последњи одлучује, да ли се теза може примити или не.

Члан 32.

Кад одбор тезу прими, он одређује дан усменог испита. Сваки члан одбора испитиваће кандидата по свима питањима која стоје у непосредној или посредној вези с питањем које се у тези расправља. Циљ је овим питањима да несумњиво покажу да је кандидат тезу самостално израдио и да влада методама, изворима, резултатима и књижевношћу оне научне гране или дисциплине у коју теза спада.

Испит траје најмање два часа за сваког кандидата, и оцењује се укупно с тезом, бројевима од 1—10. Кандидат је испит положио ако по одборској одлуци добије најмање оцену 6.

Оцена се не заводи у диплому, али се кандидату може, на његов захтев, под потписом декановим, издати уверење о томе како је испит положио.

Члан 33.

Докторску диплому потписују Ректор и декан филозофског факултета. Она се издаје на српском језику и штампа се о трошку кандидата, на једном листу величине 50|70 см., а под надзором декановим.

Диплома се издаје кандидату пошто поднесе двеста примерака тезе штампане онако како је факултету поднесена. Теза мора имати формат средње осмине.

Члан 34.

Докторски се испит може само три пут полагати, и то трећи пут само по одобрењу факултетског савета.

Члан 35.

Овом се уредбом замењује уредба филозофског факултета Велике Школе од 30. септембра 1900. године, КПБр. 6490.

IV Прелазна наређења

Члан 36.

До 15. септембра 1906. године могу се полагати испити и поранијој уредби, а од тада вреде у свему за испите само прописи ове уредбе.

При полагању испита по овој уредби неће се раније положени посебни испити заводити у диплому. Али ученици могу за трећи раздео у групама за дипломске испите узети предмете из којих су

већ положили посебни испит по ранијој уредби, и тај ће им се испит на дипломском испиту рачунати као положен са оценом у размери као 10:5.

Исто тако не морају полагасти општи испит из Филозофије они ученици, који су по ранијој уредби положили посебни испит из ког предмета из Теоријске филозофије, и добивена оцена на том испиту рачунаће им се у размери 10:5.

Члан 37.

Сведочанства и дипломе Велике Школе дају права на полагање докторских испита само у року од три године пошто ова уредба ступи у живот.

Члан 38.

Изузетно од ове уредбе, први идући испитни рок биће од 1. до 15. фебруара 1906. године, а после овога следоваће остали онако као што је то овом уредбом утврђено.

Члан 39.

Који ће се предмети предавати и какви ће се испити полагасти у пољопривредном одсеку и апотекарском курсу, прописаће се засебним уредбама које ће бити саставни делови ове уредбе.

Члан 40.

Ова уредба ступа у живот од дана кад је Краљ потпише, а обавезну снагу задобија од дана кад се обнародује.

Б. УРЕДБА ПРАВНИЧКОГ ФАКУЛТЕТА

І Општа наређења

Члан 1.

Задатак је правничког факултета:

- 1) да својим слушаоцима да стручну спрему за поједине гране државне службе и слободна занимања; и
- 2) да их упућује у систематском изучавању правних и економно-политичких (државних) наука.

Члан 2.

За редовне слушаоце правничког факултета примају се само они ученици који имају сведочанство о гимназијском испиту.

Као ванредни слушаоци могу се уписати они ученици који су свршили какву стручну средњу школу или најмање шест разреда средњих школа. Ванредни ученици немају права на полагање испита предвиђених овом уредбом, не могу добијати стипендије, радити темате, нити бити примани у семинаре. О њиховом раду на Универзитету могу им само поједини наставници издати уверење на основу претходног пропитивања. Оним ванредним ученицима, који касније

WWW.UNIBE.BS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

испуне услове за редовне ученике, неће се семестри ванредног учења урачунавати у семестре редовног учења.

За оне ученике који долазе са страних правничких факултета, факултетски савет решава у сваком даном случају колико ће семестара са тих страних Универзитета признати, али ни у ком случају не може признати више од шест семестара.

Члан 3.

У правничком факултету предају се ове науке:

1. Историја Римског Права и Систем Римског Приватног Права;
2. Енциклопедија Права;
3. Историја Словенских Права;
4. Народна Економија — теоријска и практична;
5. Црквено Право;
6. Грађанско Право;
7. Опште Државно Право и Српско Уставно Право;
8. Кривично Право;
9. Наука о Финансијама;
10. Статистика;
11. Трговачко и Менично Право;
12. Административно Право;
13. Кривични Судски Поступак;
14. Судска Медицина;
15. Међународно Јавно Право;
16. Међународно Приватно Право;
17. Грађански Судски Поступак;
18. Стечајно Право; и
19. Историја Срба у XIX веку.

Све су ове науке обавезне за слушаоце правничког факултета.

Члан 4.

Да би слушаоци правничког факултета могли свршити своје учење у законом року од четири године, науке побројане у претходном члану распоређују се овако по годинама:

У I години: Историја Римског Права и Систем Римског Приватног Права; Енциклопедија Права; Историја Словенских Права; Народна Економија (теоријска); Црквено Право и Историја Срба у XIX веку.

У II години: Грађанско Право; Народна Економија (практична), (Економна Политика); Опште Државно Право и Српско Уставно Право; Кривично Право; Наука о Финансијама и Статистика.

У III години: Грађанско Право; Трговачко и Менично Право; Административно Право; Кривични Судски Поступак и Судска Медицина.

У IV години: Међународно Јавно Право; Међународно Приватно Право; Грађанско Право; Грађански Судски Поступак и Стечајно Право.

Према чл. 33. закона о Универзитету и чл. 113. Опште уредбе, слушаоци правничког факултета могу уписивати ове науке и другим редом, који би за њих, лично, био згоднији, али у првих шест семестара редовни слушаоци морају уписати најмање 12 часова недељно.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Члан 5.

За оне слушаоце који се спремају за докторски испит држаће се специјални курсеви са семинарима.

Ти се курсеви деле на ове групе: на правну и на економно-политичку.

У првој се групи разрађују поједини делови ових наука: Грађанског Права; Кривичног Права; Трговачког Права; Међународног Приватног Права и Старог Српског Приватног Права.

У другој се групи разрађују поједини делови ових наука: Општег Државног Права и Српског Уставног Права; Административног Права; Међународног Јавног Права у вези с Дипломатском Историјом; Народне Економије (теоријске и практичне) и Науке о Финансијама.

Слушаоцима који се спремају за докторски испит оставља се слободан избор између ове две групе.

Члан 6.

У ком ће се обиму и с колико часова која наука предавати; који ће се специјални курсеви држати, и шта ће који наставник предавати, — то се утврђује почетком семестра у факултетској седници.

Ако се за коју науку или за који курс не буду јавила најмање два слушаоца, дотични наставник неће почињати предавања, него ће известити факултетски савет ради даљег поступка.

Члан 7.

Науке побројане у чл. 3. имају се, у својим основима, прећи, по могућству, целе. У противном случају, наставник ће упутити на један уџбеник, наш или стран.

Специјални курсеви, који се помињу у чл. 5., трају сваки, највише, цео семестар. За допуну својих курсева наставник може упутити на стручну литературу, нашу или страну. Један исти наставник може тек сваке треће године понављати своје специјалне курсеве.

Члан 8.

Испити су у правном факултету: 1) дипломски, и 2) докторски. На докторски се испит неће примити нико ко претходно не испуни услове из чл. 17.

Члан 9.

Прелазак из семестра у семестар допушта се без обзира на испите.

Члан 10.

Предавања трају од 16. септембра до Божићнег распуста у зимском, и од 5. фебруара до краја маја у летњем семестру.

Рокови за полагање испита јесу првих петнаест дана месеца јуна, септембра и јануара. Због великог броја пријављених кандидата факултетски савет може ове рокове продужити највише још за петнаест дана. Кандидати бирају слободно између ова три рока, али, ако се, из кога било узрока, не јаве одређеног дана на испит, они губе право на полагање тога испита о том испитном року.

Докторски се испити могу полагасти у току целе школске го-

дине, последње недеље свакога месеца.

У колику не би овом уредбом било друкчије прописано, оцене се на испиту бележе: одличан (5), врло добар (4), добар (3), слаб (2), и рђав (1), — и сматра се да је испит положио онај који је добио најмање оцену добар (3). Код комисијских испита ставља се уз сваку оцену је ли дана једногласно или већином гласова.

Сем код усменог докторског испита који се може поновити само једанпут, право на понављање испита јесте неограничено. Дипломски испит, који се полаже о роковима, не може се поновити пре идућег испитног рока, а докторски испит, који се полаже преко целе школске године, не може се поновити пре шест месеци.

II Дипломски испит

Члан 11.

Дипломски се испит састоји из посебних испита и из једног завршног испита.

Члан 12.

Посебни се испити полажу из свих предмета побројаних у чл. 3., сваки за себе. Кандидати се могу пријавити за сваки посебни испит одмах првог испитног рока по свршетку дотичног предмета.

Члан 13.

Завршни дипломски испит полаже се, пошто се положе сви посебни испити. Он се састоји из једног писменог и једног усменог испита. Оба се та испита полажу истог испитног рока, и то писмени испит пре усменог.

Члан 14.

Писмени испит полажу пријављени кандидати у једној или у више група, а под надзором једног наставника. Тај се испит састоји у решењу једног практичног случаја из Грађанског, или Трговачког, или Кривичног Права. Кандидатима се оставља два сахата времена и допушта употреба законских текстова.

Члан 15.

Задатке с писменог испита оцењује комисија за завршни дипломски испит. Место оцене бележи се на сваком задатку *положио* или *није положио*. Онај кандидат који би се на писменом испиту користио скривеним белешкама или делима, туђим концептима или саветима, биће одмах удаљен с испита. У том случају он ће се моћи поново јавити на испит тек после годину дана. Ако се тај случај код истог кандидата понови, тај се кандидат одмах удаљује с испита, и губи право на свако даље полагање.

Члан 16.

Усмени се испит полаже после писменог испита, и то из ових предмета: Грађанског Права, Трговачког Права, Кривичног Права,

Српског Јавног Права (Устав), Закона о пословном реду Државног Савета, Закона о чиновницима грађанског реда, Закона о општинама, Народне Економије и Науке о Финансијама.

Усмени се испит полаже у две групе, које саставља факултетски савет, али се цео мора свршити у току истог дана. За сваку се групу даје једна укупна оцена. Ко добије слабу оцену из једне групе, неће се пустити на испит друге групе. Усмени се испит мора цео поновити, ако се из ма које групе добије слаба оцена. Прекидање овога испита не допушта се ни у ком случају.

III Доцторски испит

Члан 17.

Од кандидата за доцторски испит тражи се :

- 1) да је положио дипломски испит најмање с врло добрим успехом у укупном резултату;
- 2) да је најмање два семестра слушао специјалне курсеве правне или економно-политичке групе ; и
- 3) да је у једном од семинара своје групе имао два писмена рада која су дотични наставници оценили као добре у писменом уверењу издатом за доцторски испит.

О оним кандидатима који би се за доцторски испит пријавили, пошто би на једном страном Универзитету стекли право на полагање тога испита, факултетски савет решаваће у сваком даном случају нарочито.

Члан 18.

Доцторски се испит састоји из усменог и писменог испита. Усмени испит претходи писменом, али се не морају оба полагати истог испитног рока.

Члан 19.

Усмени се испит полаже из оне групе чије је специјалне курсеве са семинарима кандидат записао.

Питања се постављају :

1. Из основних наука дотичне групе, — и то у судској групи: из Римског Права, Грађанског Права, Кривичног Права, Трговачког Права, Стечајног Права, Кривичног Судског Поступка и Грађанског Судског Поступка; — а у економно-политичкој групи: из Општег Државног Права са Српским Уставним Правом, Административног Права, Међународног Јавног Права, Народне Економије (теоријске и практичне), и Науке о Финансијама. Ове се Науке испитују у оном обиму у коме су предаване за дипломски испит.

2. Из свију специјалних курсева које је кандидат слушао за доцторски испит.

Усмени се испит полаже пред комисијом предметних наставника. Оцене се дају за сваки предмет с његовим специјалним курсевима за себе. Да би кандидат могао положити испит, потребно је да нема ни једну слабу или рђаву оцену и не више од две добре оцене. У противном случају мора се цео усмени испит поновити.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Овај се испит може само једанпут поновити. Кандидат који би ~~у~~самом испиту, без оправданих узрока, одустао од испита, сматра се као да га није ни положио.

Члан 20.

За писмени испит кандидат је дужан написати једну стручну научну расправу из исте групе из које је и усмени испит полагао. У расправи мора бити тачно назначено где су који извори и литература употребљени. Кандидат мора приложити свој кратак животопис и написмено часном речју јамчити да је своју докторску расправу сâм израдио. Ако би се доцније показало да је та његова изјава била неистинита, поништиће му се докторска диплома.

Члан 21.

Кандидат подноси своју докторску расправу декану факултета који са два наставника одређена факултетским саветом образује испитну комисију. Ако је декан спречен да тој комисији председава замениће га продекан. Ради прегледа докторске расправе, комисија одређује једног свога члана за референта, и пошто овај изјави у писменом реферату да је поднета расправа добра, и његов реферат буде примљен, кандидат се позива да пред комисијом брани закључке своје расправе. Том приликом чланови комисије могу му постављати питања да би се уверили да је своју расправу самостално радио и да су му познати методи и литература његове струке.

Члан 22.

Према поднетој расправи и према начину њене одбране комисија решава да ли је кандидат положио писмени докторски испит. Ако једногласно нађе да га је положио, може решавати још и о томе, да ли га је положио с одликом. Кандидат који не би положио овај испит мора радити нову расправу, али не мора поновити и раније положени усмени део докторског испита.

Члан 23.

У диплому о положеном докторском испиту, коју потписује поред ректора Универзитета још и декан правничког факултета, не стављају се добивене белешке, али се кандидату може, на његов захтев, издати под потписом декана правничког факултета, уверење о добивеним белешкама.

Имена кандидата који су положили докторски испит објављују се на школској табли.

Диплома се издаје кандидату, тек пошто преда за библиотеку правничког факултета сто педесет примерака своје штампане расправе. На његов захтев и о његовом трошку могу му се издати пет штампаних примерака докторске дипломе.

Члан 24.

Факултетски савет може одлучити да да докторску диплому из почаста признатим радницима на пољу правничких и економно-поли-

тичких наука. Ове одлуке треба да буду донете са две трећине од целокупног броја чланова факултетског савета.

IV Прелазна наређења

Члан 25.

Оним ученицима који су свршили правнички факултет Велике Школе, као и оним ученицима који су били у четвртој години права, када је Велика Школа дигнута на степен Универзитета, и који су полагали испите по уредби правничког факултета од 22. априла 1904., рачунаће се за полагање докторског испита сведочанство о свршеној Великој Школи као еквивалент сведочанства о положеном дипломском испиту, под условом да су Велику Школу свршили најмање с врло добрим успехом у укупном резултату. У свему другом они морају за полагање докторског испита испунити услове из чл. 17. Избор стручних група оставља им се слободан, без обзира на њихове стручне одсеке са Велике Школе.

Члан 26.

Ученици садашње II, III и IV године треба да упишу поред предмета побројаних у чл. 4. још и оне предмете из ранијих година који до сада нису никако слушани. Ученици садашње III и IV године ослобођавају се испита из Историје Срба и Економне Политике. Ученици садашње IV године ослобођавају се још целог завршног дипломског испита, али под условом да све своје остале испите положи до 1. октобра 1906. год., после кога рока и за њих важе, у погледу тог испита, прописи ове уредбе.

Члан 27.

Они ученици који имају уписаних осам семестара по уредби правничког факултета Велике Школе могу полагати испите по одредбама те уредбе до 1. октобра 1906. год., после кога рока и за њих важе прописи ове уредбе о дипломском испиту.

Члан 28.

Изузетно ове 1905/6 школске године испити ће се полагати првих петнаест дана у фебруару, место првих петнаест дана у јануару, пошто предавања трају до 14. јануара.

Члан 29.

Са ступањем ове уредбе у живот престаје важити уредба правног факултета од 22. априла 1904. године.

Члан 30.

Ова уредба ступа у живот од дана кад је Краљ потпише а задобија обавезну снагу од дана кад се обнародује.

В. УРЕДБА ТЕХНИЧКОГ ФАКУЛТЕТА

Н а с т а в а

Члан 1.

Технички факултет обухвата целокупну вишу техничку наставу.

Члан 2.

Задатак техничког факултета је: да онима, који се одају техничком позиву даје што потпунију вишу теоријску, а у колико је у школи могуће, и практичку спрему, као и да негује науке и вештине у колико улазе у круг техничке наставе.

Тај задатак постизава се:

- а) редовним и ванредним предавањима;
- б) вежбањима у пројектовању;
- в) радом у семинарима, лабораторијама, и школским радионицама, као и практичним радом ван школе;
- г) екскурзијама.

Члан 3.

Технички факултет дели се за сада на ова три одсека:

- I Одсек за грађевинске инжењере.
- II Одсек за архитекте.
- III Одсек за машинске инжењере.

На предлог савета техничког факултета, а према потреби, отвориће се по одобрењу Министра просвете одсеци и за друге техничке гране.

Члан 4.

Сваки одсек бира себи крајем школске године старешину одсека, а у исто доба одређује се и заменик старешини.

Члан 5.

Који ће наставници припадати коме одсеку решава савет техничког факултета.

Члан 6.

У техничком факултету предаваће се ове науке и вештине:

1. Математика (Анализа и Геометрија).
2. Физика.
3. Техничка Механика.
4. Кинематика.
5. Термодинамика.
6. Хидраулика.
7. Нацртна Геометрија.
8. Графичка Статика.
9. Хемија.
10. Минералогија.
11. Геологија.
12. Метеорологија.

13. Геодезија.
14. Инжињерске конструкције.
15. Статика инжињерских конструкција.
16. Наука о грађи.
17. Дрвени и зидани мостови.
18. Гвоздени мостови.
19. Земљани радови.
20. Тунели.
21. Грађење железница и путова.
22. Хидротехника.
23. Предрачун и извршење инжињерских грађевина.
24. Грађевинске конструкције.
25. Грађевинска Статика.
26. Гвоздени кровови.
27. Конструкције од армираног бетона.
28. Грађевинске машине.
29. Основи Електротехнике.
30. Пројектовање јавних зграда.
31. Пројектовање приватних зграда.
32. Пројектовање привредних зграда.
33. Перспектива.
34. Историја уметности.
35. Историја архитектуре.
36. Наука о стиловима.
37. Византијска архитектура.
38. Предрачун и извршење зграда.
39. Енциклопедија инжињерства.
40. Грађевинска хигијена.
41. Декорисање бојама.
42. Акварелисање.
43. Цртање фигура.
44. Орнаментика.
45. Моделисање.
46. Архитектонски проблеми.
47. Уређење вароши.
48. Грејање и проветравање.
49. Теорија машина.
50. Грађење машина (мотора).
51. Машински елементи.
52. Грађење локомотива.
53. Машины алатљике.
54. Енциклопедија машинства.
55. Електротехника.
56. Хемијска технологија.
57. Општа механичка технологија.
58. Млинарство, стружнице и текстилна индустрија.
59. Технологија градива.
60. Вежбања у механичкој радионици.
61. Припремно цртање.
62. Техничко цртање.
63. Топографско цртање.

64. Орнаментско цртање.
 65. Техничка администрација.
 66. Основи државне администрације.
 67. Основи Народне Економије и Финансије.

Да ли ће се, сем побројаних наука и вештина, предавати још која наука и вештина, решаваће савет техничког факултета према указаној потреби.

Члан 7.

Које ће се науке и вештине предавати посебице у појединим одсецима и како ће се распоредити на катедре и по семестрима утврђиваће се програмом који ће израдити савет техничког факултета и објављивати пред почетак сваке школске године.

Члан 8.

Предавања из појединих наука и вештина, као и вежбања, распоређују се на семестре. Начин предавања и излагања, као и ред изучавања појединих наука и вештина слободан је, али, да би слушаоци систематским изучавањем довршили своје школовање у законном одређеном броју семестара, савет техничког факултета изложиће у годишњем програму, као упутство за сваки поједини одсек, распоред предавања и вежбања по семестрима тако, да се све потребне науке, вештине и вежбања доврше за осам семестара. У том ће се програму означити који су предмети обавезни, а који факултативни.

За поједине курсеве може се удесити програм и са мањим бројем семестара, кад то реши савет техничког факултета, а одобри Министар просвете.

Члан 9.

Предавања трају: у зимском семестру од 16. септембра до 22. децембра, а у летњем семестру од 5. фебруара до 31. маја, а време од 1. до 15. јуна употребитиће се на практичне радове и екскурзије.

Члан 10.

Ако се за слушање неке науке и вештине не пријаве најмање два редовна слушаоца, онда наставник није дужан предавати ту науку или вештину, али ће о томе известити савет техничког факултета.

Слушаоци

Члан 11.

Слушаоци у техничком факултету су редовни и ванредни.

За редовне слушаоце могу бити примљени само они, који имају сведочанство о положеном испиту зрелости у средњим школама (реалкама и гимназијама).

За ванредне слушаоце могу се уписати они који су свршили средњу стручну школу или најмање шест разреда средњих школа. Ванредни слушаоци немају права на испите редовних слушалаца; њима могу поједини наставници, на основи претходног пропитивања,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

www.unizg.hr издати о слушању и раду само уверења, са назначењем да су ванредни слушаоци.

Ванредни слушаоци не могу примати државну помоћ, нити помоћ из прихода Универзитета и фондова којима рукује или који су под надзором Универзитета; они не могу учествовати у решавању тема, нити се могу ослобођавати такса. У одајама за вежбања, на рад у лабораторијама или радионицама, имаће приступа само у колико то допушта простор, али увек по особеном писменом допуштењу дотичног наставника.

Члан 12.

Редовни слушаоци Универзитета који би желели из другог факултета да пређу у технички, као и они који су учили на страним Универзитетима или Техничким Великим Школама као редовни слушаоци, могу се, ако имају сведочанство о испиту зрелости, примити у технички факултет по одобрењу савета техничког факултета. Савет у исто доба решава да ли ће им се и колико ранијих семестара признати. Број тако признатих семестара не може бити већи од шест. Исто тако решаваће савет о признавању испита положених на иностраној школи.

Члан 13.

Уписивање слушалаца врши се према прописима Опште Уредбе Универзитета

У почетку сваког семестра редован слушалац уписиваће у своју уписницу предавања која жели слушати и вежбања у којима жели учествовати. Семестар ће се сматрати као пуноважан, кад слушалац упише најмање дванаест часова недељно предавања и вежбања и кад иста уредно походи. Уредно похађање предавања и вежбања мора бити у уписници потврђено потписима наставника, а оверено деканом техничког факултета.

Испити

Члан 14.

Испити у техничком факултету су: А) Дипломски и Б) Докторски.

Право на полагање тих испита имају само редовни слушаоци техничког факултета пошто испуне одредбе прописане општом и овом уредбом.

Члан 15.

Слушаоци, који положе дипломски испит, стичу право на диплому, којом се потврђује њихова теоријска спрема за струку коју су изучавали; а они, који поред дипломског испита, положе и докторски испит, стичу право на титулу и диплому доктора техничких наука, којом се потврђује њихова спрема за научна испитивања на техничком пољу.

Члан 16.

Рокови за полагање испита су: првих петнаест дана јуна, септембра и јануара. У случају великог броја пријављених кандидата за

полагање испита, може савет техничког факултета те рокове проширити за време школског рада највише још за десет дана. У коме ће се року држати поједине врсте испита, утврђено је члановима 20. и 41. ове уредбе.

Члан 17.

Пријаве за испите подносе се декану техничког факултета. Отпочето полагање испита не може се прекидати. Ако кандидат не дође на испит у одређено време или ако из буди каквог разлога прекине полагање испита, губи право на полагање дотичног испита у томе року, а све оцене које је добио на том испиту губе важност.

Члан 18.

Кандидат који би се на испиту без дозволе користио: белешкама, делима, концептима или саветима, биће одмах удаљен од испита и испит може поново полагати само о другом испитном року. Ако се такав случај понови код истог кандидата, онда ће тај кандидат изгубити на свагда право полагања испита. Исто тако изгубиће на свагда право полагања испита онај кандидат, који се при поднашању уписнице, графичких радова дипломског рада или тезе за докторат, послужуи обманом па буде на испит пуштен. А ако је такав кандидат испит положио, онда ће се тај испит прогласити за неважећи, а исто тако и сва уверења и дипломе, које таквом кандидату буду издате за тај испит.

А) Дипломски испит

Члан 19.

Дипломски испит дели се на: 1) припремни, и 2) стручни.

Оба дела дипломског испита полажу се пред испитним одборима који су састављени од наставника оних наука и вештина из којих се испит полаже.

На припремним испитима председник је по положају најстарији стални професор техничког факултета, а на стручним испитима председник је старешина дотичног одсека. Деловођа је по положају најмлађи стални наставник, члан испитног одбора.

Члан 20.

Рокови за полагање дипломског испита су: од 5. до 15. септембра и од 2. до 15. јануара.

Члан 21.

Успех на испитима бележи се бројевима од 1 до 10, а резултати се бележе оценама и то: слаб (до 5 закључно), добар (преко 5 до 7 закључно), врло добар (преко 7 до 10 закључно), одличан (преко 9 до 10 закључно).

Члан 22.

Испитни одбор даје оцене и решава сва питања већином гласова. Председник не може имати два гласа.

Одлуке испитног одбора извршне су.

Одбор води о свом раду записник у који уноси и све оцене, а по свршеним испитима подноси декану извештај о резултату испита са потребним изводом за уверења која се кандидату издају према чл. 29. и 3 ове уредбе. Записник потписују сви присутни чланови испитног одбора.

Седнице испитног одбора пуноважне су кад су на окупу две трећине чланова одбора. — Ако је који наставник спречен да испитује, испитни одбор одређује му заменика. А ако се због недоласка чланова испитног одбора не би могао испит одржати у одређено време, председник извештава о томе декана, који сазива савет техничког факултета ради решења о даљем поступку.

Члан 23.

Наставник који испитује, даје питања на испиту усмено или писмено, а и кандидат ће одговорати усмено или писмено, како то за потребно нађе наставник који испитује.

Испитивање из једне науке или вештине траје без прекида, а за једног кандидата не може бити дуже од четири часа.

Једног дана може се кандидат испитивати највише из четири науке или вештине.

Члан 24.

Кандидат је испит положио ако добије из сваке науке из које испит полаже оцену најмање добар.

Ако кандидат добије из које науке оцену мање од добар, може испит поновити у другом испитном року и то:

1. Кад је резултат из свију оцена, заједно са просечном (општом) оценом из графичких радова, мањи од добар, кандидат ће полагати поново цео испит, а код стручног испита радиће и нов дипломски рад.

2. Кад је тај резултат најмање добар, онда ће се кандидату признати оцене из наука из којих је добио као најмању оцену добар, а из оних из којих је добио оцену мању од добар, кандидат ће поновити испит. Тако делимично понављање може бити највише два пута.

3. Ако кандидат ни на другом делимичном поновном испиту испит не положи, допустиће му се понављање целог испита по одредбама овога члана, а са новим дипломским радом код стручног испита.

1. Припремни испит

Члан 25.

Право на полагање припремног испита добија онај редован слушалац техничког факултета који докаже:

а) да има најмање четири пуноважна семестра као редован слушалац техничког факултета;

б) да је слушао и уредно походио предавања и вежбања из наука и вежбања, која су програмом означена као обавезна за прва четири семестра одсека у коме испит полаже;

в) да има све графичке радове који се траже чл. 26. ове уредбе, а који треба да су оверени потписом наставника, под чијим су упуством рађени, са назначењем кад су довршени.

Члан 26.

Пријава за припремни испит подноси се ректорату Универзитета и то: за септембарски рок од 1. до 3. септембра; за јануарски рок од 22. до 30. децембра. Доцније поднесене пријаве неће се узимати у обзир. Тој пријави дужан је кандидат приложити уписницу и графичке радове и то:

I У одсеку за грађевинске инжењере:

- а) из Нацртне Геометрије, најмање 40 задатака;
- б) из Графичке Статике, најмање 20 задатака;
- в) из Инжињерских конструкција, најмање 3 листа;
- г) из Припремног Цртања, најмање 4 листа;
- д) из Техничког Цртања, најмање 4 листа;
- ђ) из Топографског Цртања, најмање 4 листа;
- е) из Науке о стиливима, најмање два листа;
- ж) из Грађевинских конструкција, најмање 3 листа; и
- з) из Геодезије, један ситуациони план са нивелманом снимљен самостално или под упутством дотичног наставника са прилогом рачунских података.

II У одсеку за архитекте:

- а) из Нацртне Геометрије, најмање 40 задатака;
- б) из Графичке Статике, најмање 20 задатака;
- в) из Грађевинских конструкција, најмање 4 листа;
- г) из Перспективе, најмање 2 листа;
- д) из Науке о стиливима, најмање 3 листа;
- ђ) из Орнаментског Цртања, најмање 3 листа;
- е) из Техничког Цртања, најмање 2 листа;
- ж) из Топографског Цртања, најмање 2 листа;
- з) из Акварела, најмање 3 листа.

III У одсеку за машинске инжењере:

- а) из Нацртне Геометрије, најмање 40 задатака;
- б) из Графичке Статике, најмање 20 задатака;
- в) из Грађевинских конструкција, најмање 4 листа;
- г) из Техничког Цртања, најмање 6 листова;
- д) из Кинематике, најмање 15 задатака.

Члан 27.

Примљене пријаве са свима прилозима ректор упућује декану техничког факултета, а овај дотичном испитном одбору, који решава може ли се кандидат пустити на испит. Решење објављује председник испитног одбора заједно са распоредом испита, ако се кандидат пушта на испит.

Поднесене доказе и графичке радове одбор цени за сваког кандидата посебице, а оцене бележи према чл. 21. ове уредбе. Право на полагање припремног испита из појединих наука признаће одбор

кандидату, ако нађе да је испунио прописе чланова 25. и 26. ове уредбе и ако при оцени графичких радова ни из једне науке или вештине, из којих подноси графичке радове, не добије оцену мању од добар. У противном случају саопштава се кандидату да је одбијен од полагања припремног испита за тај испитни рок. Одлуку о томе уноси одбор у записник са назначењем зашто се одбија.

Из свих оцена графичких радова изналази се просечна оцена и она се бележи као једна општа оцена из графичких радова.

Члан 28.

На припремном испиту полажу се ове науке и вештине.

I У одсеку за грађевинске инжењере:

- а) Математика;
- б) Нацртна Геометрија;
- в) Техничка Механика са Графичком Статиком;
- г) Физика;
- д) Инжињерске Конструкције;
- ђ) Грађевинске конструкције;
- е) Геодезија;
- ж) Наука о грађи.

II У одсеку за архитекте:

- а) Математика;
- б) Нацртна Геометрија;
- в) Техничка Механика са Графичком Статиком;
- г) Наука о стиливима;
- д) Грађевинске конструкције;
- ђ) Грађевинске Машине;
- е) Наука о грађи;
- ж) Геодезија;

III У одсеку за машинске инжењере:

- а) Математика;
- б) Нацртна Геометрија;
- в) Техничка Механика са Графичком Статиком;
- г) Физика;
- д) Хемија;
- ђ) Општа Механичка Технологија;
- е) Енциклопедија машинства;
- ж) Кинематика.

Члан 29.

Кандидату који положи припремни испит издаје декан уверење у које исписује:

а) оцене из графичких радова и оцене из наука које је кандидат полагао за сваку науку или вештину понаособ;

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

б) општу оцену припремног испита, која се добија из појединих оцена појединих наука, заједно са просечном (општом) оценом графичких радова.

Уверење мора бити снабдевано печатом техничког факултета и оверено ректором Универзитета.

2. Стручни испит

Члан 30.

Право на полагање стручног испита добија онај редовни слушалац техничког факултета, који докаже:

а) да има најмање осам пуноважних семестара као редован слушалац техничког факултета;

б) да је слушао и уредно походио предавања и вежбања из наука и вештина из којих се према чл. 36. полаже стручни испит, као и из оних наука које су програмом означене за V, VI, VII и VIII семестар дотичног одсека;

в) да је положио припремни испит одсека у коме полаже испит;

г) да има све графичке радове који се траже чл. 31. ове уредбе, а који треба да су оверени потписом наставника под чијим су упуством рађени, са назначењем кад су довршени.

У једном испитном року не може исти кандидат полагати и припремни и стручни испит.

Члан 31.

Пријаву за стручни испит дужан је кандидат поднети ректорату Универзитета и то: за септембарски рок најдаље до 1. јуна, а за јануарски рок најдаље до 1. октобра.

У пријави треба да назначи из које од главних група наука дотичног одсека, побројаних у чл. 32. ове уредбе, жели имати дипломски рад.

Доцније поднесене пријаве неће се узимати у обзир.

Уз пријаву дужан је кандидат приложити уписницу, уверење о положеном припремном испиту и графичке радове и то:

I У одсеку за грађевинске инжењере:

Најмање по један разрађен пројект, евентуално са статичким прорачуном и извештајем из:

- а) Дрвених Мостова,
- б) Зиданих Мостова,
- в) Гвоздених мостова и кровова,
- г) Путова,
- д) Грађења железница,
- ђ) Земљаних радова и тунела,
- е) Пројектовања приватних зграда,
- ж) Пројектовања привредних зграда,
- з) Грађевинских машина, и најмање два пројекта из и. Хидротехнике.

II У одсеку за архитекте, из:

- а) Грађевинске Статике, један пројект са статичким прорачуном;
- б) Пројектовања јавних зграда, један пројект;
- в) Византијске архитектуре, један пројект;
- г) Пројектовања приватних зграда, један пројект с предрачуном;
- д) Пројектовања привредних зграда, један пројект,
- ђ) Архитектонских проблема, три листа;
- е) Гвоздених кровова, један задатак;
- ж) Орнаментике, три листа;
- з) Декорација у боји, четири листа;
- и) Цртања фигура, четири листа;
- ј) Основа Електротехнике, један пројект за унутрашњу инсталацију.

III У одсеку за машинске инжењере, из:

- а) Машинских елемената, најмање шест цртежа;
- б) Грађевинских машина, најмање један пројект;
- в) Грађења машина, три пројекта;
- г) Хидротехнике, један пројект;
- д) Гвоздених мостова и кровова, најмање један пројект;
- ђ) Грејања и проветравања, најмање један задатак;
- е) Машина алатљика, један пројект;
- ж) Електротехнике, један пројект.

Члан 32.

Примљене пријаве са свима прилозима ректор упућује декану техничког факултета а овај предаје исте дотичном испитном одбору, који решава може ли се кандидат пустити на испит.

Подношене доказе и графичке радове оцењује испитни одбор за сваког кандидата посебнице, а оцене бележи према чл. 21. ове уредбе.

Ако испитни одбор нађе да је кандидат испунио прописе чл. 30. и 31. ове уредбе и ако при оцени графичких радова, ни из једне науке или вештине, из којих подноси те радове, не добије оцену мању од добар, признаће кандидату право на полагање стручног испита и даће му просечну оцену из тих радова. У противном случају саопштава се кандидату да је одбијен од полагања тога испита, а одлуку о томе испитни одбор уноси у записник са назначењем зашто се кандидат одбија.

Члан 33.

Стручни испит обухвата:

1. Израду већег дипломског рада из оне групе наука, коју кандидат означи као главну, а које су побројане у чл. 34. ове уредбе;
2. Полагање испита пред испитним одбором, а из наука побројаних за догични одсек у чл. 36. ове уредбе.

Члан 34.

Дипломски рад даје се из ових група наука

I У одсеку за грађевинске инжењере, из:

- а) Путова, Железница, Тунела, Мостова и Гвоздених конструкција, посебице или комбиновано;
- б) Хидротехнике;
- в) Геодезије.

II У одсеку за архитекте, из:

- а) Пројектовања јавних зграда;
- б) Пројектовања у Византијској Архитектури.

III У одсеку за машинске инжењере, из:

- а) Грађења машина;
- б) Електротехнике; и
- в) Технологије.

Члан 35.

Задатак за дипломски рад саставља испитни одбор дотичног одсека, а председник одбора предаје га кандидату најдаље до 15. јуна за септембарски рок, а најдаље до 15. октобра за јануарски рок. Кандидат даје писмену изјаву да је задатак примио.

Задатак треба да је такав, да се из израде његове може оценити да ли кандидат успешно зна да примењује групу наука из које је задатак добио. С тога ће задатак обухватити израду већег пројекта, са опширним извештајем, а евентуално и са статичким прорачуном и детаљима.

На сваком листу цртежа и на свима прилозима који иду уз задатак, мора бити датум и потпис кандидата са својеручно написаном изјавом, да својом чашћу јамчи да је задатак и цео рад самостално извршио.

За израду задатка оставља се кандидату рок од најмање два и по а највише три месеца. Ако задатак не буде предат декану у остављеном року, губи важност пријава за испит. Продужење рока не може бити.

Ако испитни одбор оцени дипломски рад са оценом најмање добар председник испитног одбора известиће кандидата и саопштиће му распоред даљег испита. А ако кандидат добије из дипломског рада оцену мању од добар, одбија се од даљег полагања у томе року.

Члан 36.

Стручни испит полаже се из ових наука:

I У одсеку за грађевинске инжењере, из:

1. Статике инжењерских конструкција;
2. Дрвених мостова;
3. Зиданих мостова;
4. Гвоздених мостова и кровова;
5. Хидротехнике;

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

6. Путова;
7. Железница;
8. Земљаних радова и тунела;
9. Грађевинских машина;
10. Геодезије (за кандидате који ту науку изаберу за дипломски рад).

II У одсеку за архитекте, из:

1. Грађевинских конструкција, део II и Грађевинске Статике;
2. Пројектовања јавних зграда;
3. Пројектовања приватних зграда;
4. Византијске Архитектуре;
5. Историје Архитектуре;
6. Историје уметности;
7. Пројектовања привредних зграда;
8. Грејања и проветравања;
9. Гвоздених кровова;
10. Уређења вароши;
11. Грађевинске хигијене;
12. Моделисања и Орнаментике, и то по један рад према датом програму или скици, а за одређено време од четири часа за сваки рад

III У одсеку за машинске инжењере, из:

1. Термодинамике;
2. Теорије машина;
3. Грађења машина;
4. Гвоздених мостова и кровова статички одређених система;
5. Хидротехнике;
6. Електротехнике;
7. Технологије (механичке и хемијске);
8. Грејања и проветравања.

Члан 37.

Решавање о томе да ли је кандидат испит положио и поступак ако испит не положи, врши се по одредбама чл. 24. ове уредбе.

По положеном испиту одбор испитни уноси у записник појединачне оцене као и просечну оцену из графичких радова и испитне оцене из појединих наука, као једну резултујућу оцену, а оцену дипломског рада, као другу засебну оцену. Те две оцене дају општу оцену о положеном стручном испиту. Та општа оцена изводиће се само онда, ако је кандидату признато да је испит положио по чл. 24. ове уредбе.

Члан 38.

Кандидату који положи стручни испит, на његов захтев, издаје декан техничког факултета уверење у коме ће поред имена и презимена означити место и године рођења и време које је кандидат провео на Универзитету, затим: оцене из графичких радова и оцене

из наука које је кандидат полагао, као и општу оцену стручног испита. То уверење мора бити снабдевано печатом Универзитета и оверено ректором Универзитета. Осим тога, испитни одбор издаје кандидату диплому у којој ће се назначити: име и презиме, место и година рођења и време које је кандидат провео на Универзитету; из кога је одсека и са каквом је *оштом* оценом положио стручни испит, датум кад је испит завршен и потврда да је кандидат показао теоријску спрему за позив грађевинског инжењера, архитекте или машинског инжењера.

Диплому оверава ректор и ставља печат Универзитета.

Б) Докторски испит

Члан 39.

Испит за докторат техничких наука могу полагати они, који су положили дипломски испит по прописима ове уредбе.

Да ли ће се допустити полагање испита за докторат и онима, који су на страним школама положили дипломски испит и тамо стекли право на полагање докторског испита, решаваће савет техничког факултета за сваки поједини случај.

Члан 40.

Полагање испита за докторат обухвата:

1. Самосталну израду тезе (расправе);
2. Усмени испит пред испитним одбором.

Теза се може заменити и описом стручног самостално израђеног конструктивног рада са научном основом, ако се таквим радом може ценити спрема за самосталан рад.

Усмени испит полаже се пред одбором који одреди савет техничког факултета према чл. 42. ове уредбе. Сваки члан испитног одбора стављаће кандидату питања, која ће стајати у непосредној вези с питањем које се у тези расправља и то тако, да се из одговора може несумњиво закључити да је кандидат тезу самостално израдио и да влада методама, изворима, резултатима и књижевношћу оне научне гране или вештине из које је теза рађена. Испитивање је јавно, а не треба да траје дуже од два часа. Сваки се кандидат испитује засебно.

Члан 41.

Докторски испит полаже се у првој половини јуна, а теза (расправа) за тај испит мора да се поднесе најдаље до 10. фебруара.

Молбу за полагање испита за докторат подноси кандидат писмено ректорату Универзитета. Уз молбу прилаже:

1. Биографију своју са описом школовања;
2. Диплому о положеном дипломском испиту;
3. Тезу (расправу), према чл. 40. ове уредбе, на којој треба да испише: »јамчим својом чашћу да сам ову тезу самостално израдио«.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unibg.rs

Примљену молбу ректорат упућује декану техничког факултета, који је подноси савету техничког факултета, а савет одређује најмање два референта за оцену тезе.

Кад референти поднесу писмену оцену о тези, онда савет решава да ли се теза прима. Ако се прими, савет одређује време кад ће кандидат полагаати усмени испит, и бира чланове за одбор пред којим ће подлагати усмени испит. Ако се теза не прими, кандидат се може пријавити само још једанпут и то са новом тезом.

Сва решења доставља или саопштава кандидату декан техничког факултета.

Члан 42.

Испитни одбор за усмени испит састављају: декан техничког факултета, као председник, референти и још најмање два члана (наставника) које избере савет техничког факултета.

Члан 43.

По свршеном испиту одбор решава већином гласова да ли је кандидат испит положио или не, и уноси у записник какву је оцену добио.

Оцене су:

- одлично положио (преко 9 до 10);
- добро положио (преко 6 до 9 закључно);
- није положио (до 6 закључно).

Оцена се не заводи у диплому, али кандидату може на његов захтев декан техничког факултета издати уверење, које ће бити састављено као и уверење за дипломски испит према чл. 38. ове уредбе.

Члан 44.

Ако кандидат није усмени испит положио, или на исти не дође у одређено време, испитни одбор одлучује да ли ће кандидат поновити само усмени испит, или ће му прогласити и примљену тезу за неважећу, што се уноси у записник.

Понављање и усменог испита може бити само једанпут.

Члан 45.

Кандидату који испит положи, саопштава то и проглашава га декан техничког факултета у пуној седници савета за доктора техничких наука. Такав кандидат добија докторску диплому коју потписује, у име Универзитета, Ректор Универзитета, а у име техничког факултета, декан техничког факултета. У дипломи се исписује име и презиме кандидата, место и време његова рођења, имена чланова испитног одбора и назив примљене тезе. При крају дипломе ставиће се велики Универзитетски печат.

Диплома ће бити штампана и кандидату се дају пет примерака, од којих један мора бити снабдевен оригиналним потписима.

Имена кандидата који су добили докторску диплому обзнаниће се на универзитетској табли.

Диплому може кандидат добити пошто преда декану техничког факултета сто педесет комада штампане расправе и пошто благајни Универзитета плати трошкове учињене око штампања дипломе.

Докле кандидат не добије докторску диплому немаправа на титулу доктора.

www.uns.edu.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Члан 46.

Савет техничког факултета може и без полагања испита докторског дати диплому докторску и оним лицима, која су стекла великих заслуга за унапређење техничких наука. Таква одлука мора бити донета са већином од најмање две трећине гласова свију чланова факултетског савета.

Прелазна наређења

Члан 47.

Они редовни слушаоци, који су ступили у технички факултет пре или у почетку 1903/4. школске године, као и они, који су пре те године стекли право на полагање припремног и стручног испита, могу полагати припремни и стручни испит по уредби техничког факултета Велике Школе од 30. септембра 1900. године и добити сведочанство по тој уредби. Полагање и тих испита може бити само у испитним роковима означеним у чл. 20. ове уредбе.

Ко те испите не положи до 15. септембра 1907. године, губи право полагања испита по ранијим уредбама; а они који су стручан испит полагали у септембру 1907., на га нису положили, моћи ће тај испит поновити само још у јануару 1908. године. После 15. јануара 1908. године испитиваће се једино по овој уредби.

Члан 48.

Изузетно само ове 1905/6. школске године, трајаће предавања до 15. јануара 1906. године, а испити ће се полагати првих петнаест дана фебруара; пријаве ће се примати од 1. до 3. фебруара 1906. године.

Члан 49.

Овом се уредбом замењује привремена уредба техничког факултета, коју је одобрио Министар просвете и црквених послова својим решењем од 31. марта 1905. године ПБр. 5822, а престају важити и све раније уредбе Велике Школе.

Члан 50.

Ова уредба ступа у живот од дана кад је Краљ потпише, а обавезну снагу задобија од дана кад се обнародује.

Председник Нашег Министарског Савета, Наш Министар просвете и црквених послова нека изврши овај указ.

1. фебруара 1906. год.
у Београду

Председник
Министарског Савета,
Министар
просвете и црквених послова,
Љуб. Стојановић с. р.

П Е Т А Р с. р.

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

АКАДЕМИЈА НАУКА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 1. фебруара, 1906. године, на предлог господина Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова и на основу чл. 26. основног закона Српске Краљевске Академије, постављен је:

за председника Српске Краљевске Академије Наука, на три године, господин *Стојан Новаковић*, академик.

ВЕЛИКИ ДУХОВНИ СУД

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 1. фебруара 1906. године, на предлог господина Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у **Великом Духоном Суду**: за писара г. *Тихомир Живковић*, писар Касационог Суда стим, да ову дужност врши поред своје редовне дужности.

ДУХОВНИ СУДОВИ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 1. фебруара 1906. године, на предлог господина Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у **Духовном суду тимочке епархије**: за члана г. *Ђорђе Петровић*, парох из Бољевца;

у **Духовном суду жичке епархије**: за почасне чланове: г.г. архимандрит *Максим*, старешина манастира Раче и *Велимир Јов. Белошавлић*, парох из Чачка.

УЧИТЕЉСКА ШКОЛА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 1. фебруара 1906. године, на предлог господина Председника Министарског Савета, Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у **Алексиначкој Учитељској Школи**: за професора: свештеник г. *Милош Анђелковић*, професор мушке јагодинске учитељске школе; и

у **Јагодинској Мушкој Учитељској Школи**: за суплента: синџел г. *Платон*, суплент алексиначке учитељске школе, — обојица по службеној потреби.

ЗАКОНОДАВНА РЕШЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 7. фебруара 1906. године потврђено је ово *Законодавно решење чл. 81. закона о народним школама* које гласи:

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК, I. КЉ., 3. СВ., 1906.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

„Да је смисао прве алинеје чл. 81. закона о народним школама од 19. априла 1904. године такав: да се привремени учитељи грађанских школа и привремене учитељице девојачких школа враћају за наставнике-це народних школа са платом коју би имали-ле да су непрестано били учитељи-це народних школа“.

НАГРАДЕ НАСТАВНИЦИМА У ПРОДУЖНИМ ВЕЧЕРЊИМ ШКОЛАМА

Према извештајима окружних школских одбора (чл. 64. тач. 10. закона о народним школама) а у вези извештаја школских надзорника, који су крајем прошле године прегледали и оценили рад у народним школама, — одлуком Господина Министра просвете и црквених послова на основу чл. 40. зак. о народ. школама, одређене су награде за рад у продужним и вечерњим школама и награђени су ови учитељи и учитељице народних школа.

у округу београдском:

Драгомир Остојић учит. у Губеревцу са	180	дин.
Глигорије Крушевчанин учит. у Лисовићу са	180	„
Војислав Катунцац, пензионовани уч. у Београду за рад		
у Вел. Дренови, окр. крушев. са	80	дин.

у округу врањском:

Вукадин Ђурковић, учит. у Рајетовцу са	300	дин.
Тодор Миленковић, учит. у Конопници са	100	„
Јован Поповић, учит. у Буштраћу са	120	„
Александар Јанчић, учит. у Ораћу са	120	„
Светозар Костић, учит. у Бучумету са	90	„
Стеван Младеновић, учит. у Белишеву са	120	„
Коста Минцић, учит. у Преображењу са	120	„
Даница Минцићка, учит. у „ „ са	120	„

у округу крагујевачком:

Данило Ђорђевић учит. у Поскурицама са	250	дин.
Радован Лазаревић уч. у Јовановцу са	180	„
Светислав Јовановић уч. у Петровцу са	100	„
Милоје Бабић уч. у Загорици са	180	„

у округу крајинском:

Јосиф Бабовић уч. у Дупљанима са	120	дин.
Живка Бабовићка уч. у Дупљанима са	80	„
Христина Симићка уч. у Кобишници са	180	„
Светомир Недељковић уч. у Шарбановцу са	100	„

у округу крушевачком:

Сретен Динић уч. у В. Шиљеговцу са	80	дин.
Марко Бабић уч. у В. Дренови са	80	„

WWW.UNI.NS

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Михаило Бујунџић уч. у Милутовцу са	80	дин.
Борђе Илић уч. у Ћићевцу са	100	"
Војислав Петковић уч. у Ћићевцу са	100	"
Олга Трифуновићева-Лазећка уч. у В. Дренови са	100	"

у округу моравском:

Тодор Бушевић уч. у Пољни са	70	дин.
Станоје Мијатовић уч. у Пољни са	70	"

у округу нишком:

Ратко Жупић уч. у Ругевцу са	120	дин.
Прока Милошевић уч. у Бовану са	180	"
Радомир Милошевић уч. у Сићеву са	100	"
Хусејин Бабић уч. у Нишу са	500	"
Милан Цветковић уч. у Јошаници са	180	"

у округу пожаревачком:

Милован Митровић уч. у Рачинцу са	70	дин.
Цвета Митровић " " " "	50	"
Владимир Сотировић уч. у Бубушинцу са	90	"
Миладин Цвијовић уч. у Брадарцима са	100	"
Милан Марковић уч. у Добрњу са	90	"
Благоје Радојковић уч. у Дубравици са	70	"
Никола Пантелић уч. у Братинцу са	100	"
Војин Путниковић уч. у Драговцу са	70	"
Влад. Вучковић уч. у Пругову са	250	"
Живан Милић уч. у Божевцу са	180	"
Таса Костић уч. у Царевцу са	120	"
Светозар Обрадовић уч. у Голунцу са	180	"
Павле Николић уч. у Касцодолу са	120	"
Сава Милојковић уч. у Миријеву са	120	"
Стеван Мрдаковић уч. у Жагубици са	180	"
Васа Томић уч. у Влаоду са	120	"
Милутин Петровић уч. у Близваку са	100	"
Сима Ђукановић уч. у Кобиљу са	120	"
Сава Димитријевић уч. у Витовници са	120	"
Стеван Пајевић уч. у Десини са	120	"
Христивоје Јовановић уч. у Баричу са	60	"
Милош Јаношевић уч. у Милаговцу са	150	"

у округу пиротском:

Љубомир Јојић уч. у Сукову са	120	дин.
---	-----	------

у округу подринском:

Филип Поповић уч. у Ноћају са	120	дин.
Драгутин Спасовић уч. у Љубовићи са	60	"

у округу смедеревском:

Миливоје Павловић учит. у В. Плани са	120	дин.
---	-----	------

у тимочком округу:

Тривун Илић уч. у Жунама са	120	дин.
Михаило Марковић уч. у Зубџинцу са	100	"
Марко Матејић уч. у Брестовцу са	100	"
Вукосава Костићева уч. у Брестовцу са	100	"
Радомир Поповић уч. у Оснићу са	180	"
Емилија Николићка уч. у Оснићу са	180	"
Драгутин Михаиловић уч. у Валакоњу са	100	"
Живко Ђорђевић уч. у Валакоњу са	100	"
Љубомир Костић уч. у Боговини са	100	"
Даница Костићка уч. у Боговини са	100	"
Милан Живановић уч. у Подгорцу са	100	"
Манојло Ђорђевић уч. у Злоту са	100	"
Милета Минић уч. у Сумраковцу са	100	"
Марија Аранђеловићева уч. у Сумраковцу са	100	"
Сима Михаиловић уч. у Злоту са	100	"
Љубица Михаиловићка уч. у Злоту са	100	"
Анка Ђорђевићева уч. у Шарбановцу са	100	"
Драга Ђорђевићева уч. у Шарбановцу са	100	"
Живојин Ђорђевић уч. у Оснићу са	100	"
Саватије Грбић уч. у Бољевцу са	100	"
Даринка Поповићка уч. у Бољевцу са	100	"
Персида Митровићева уч. у Бољевцу са	100	"
Милева Стевановићева уч. у Бољевцу са	100	"
Милија Милошевић уч. у Бољевцу са	100	"
Тефило Вујић уч. на Савинцу са	100	"
Живојин Милосављевић уч. у Шланиници са	100	"
Љубица Јовановићева уч. у Шланиници са	100	"
Влад. Кнежевић уч. у Врбовцу са	100	"
Димитрије Смиљковић уч. у Лукову са	100	"
Живојин Стојиљковић уч. у Кривом Виру са	100	"
Сретен Радосављевић уч. у Леновцу са	100	"
Јован Поповић уч. у Леновцу са	120	"
Милица Костићева уч. у Леновцу са	130	"
Михаило Станисављевић уч. у Врбици са	100	"
Михаило Михаиловић уч. у Мал. Извору са	80	"
Коста Марковић уч. у Зајечару са	100	"

у топличком округу:

Петар Манојловић уч. у Александровцу са	120	дин.
---	-----	------

АКАДЕМИЈА НАУКА

У седници Академије Наука од 3. фебруара 1906. год. изабрани су:

I За редовне чланове:

1. Г. д-р *Александар Велић*, проф. Универзитета, дописни члан,
— за Академију философских наука.

WWW.UNILIB.SR

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

- 2. Г.Г. *Борђе Павловић*, председник Касације, почасни члан, и *Јован Н. Томић*, библиотекар Народне Библиотеке, дописни члан, — за Академију друштвених наука.
- 3. Г. *Стеван Сремаи*, проф. гимназије, — за Академију уметности.

II. За дописне чланове:

- 1. Г.Г. *Петар Павловић*, проф. гимназије, д-р *Живојин Борђевић*, проф. Универзитета и д-р *Милорад Јовишић*, — за Академију природних наука.
- 2. Г.Г. д-р *Бранислав Петронијевић*, проф. Универзитета, *Петар Алексејевић Лаврац*, проф. Универзитета у Петрограду и *Александар Брикнер*, проф. Универзитета у Берлину, — за Академију философских наука.
- 3. Г.Г. *Андра Борђевић*, министар у пенсији и *Димитрије Рувараи*, протојереј, — за Академију друштвених наука.
- 4. Г.Г. *Стеван Мокрањаци*, учитељ музике и *Хенрик Сјенкјевић*, пољски књижевник, — за Академију уметности.

НАУКА И НАСТАВА

СКУЛПТУРЕ ОД СЛОНОВЕ КОСТИ

Од животињских костију су се од вајкада справљале раскошне ствари, намењене разноврним потребама у животу. Слонова кост је при томе играла највиднију улогу. Ако бисмо се спустили до прехисторскога човека, до периоде, у којој бронза и гвожђе још не беху нашли своје примене у свакидашњем животу, ми бисмо наишли на интересантну појаву, да су већ као материјал за прве манифестације уметности служиле кости животиња, које је примитивни човек убијао, те од њих живео. Пре него што је научио да прерађује земљу, те да од ње справља посуђе, знађаше он већ цизелирати животињске кости, па и слонову кост. У пећинама Јужне Француске, што служаху као становиште дивљачким људима из глечерске периоде, савременицима великих месоджера мамута и севернога јелена, нађене су ствари од костију, резане човечијом руком тако уметнички и са тако живим осећањем форме у есенцијалним линијама, како се не би могло очекивати од људи на тако ниском ступњу културе. На безбројним фрагментима од зуба мамутових, од костију и рогова севернога јелена налазе се слике разних животиња, дубље или плиће урезане или у ба-рељефу представљене. Риба, змија, мамут, коњске главе, стадо северних јелена, рогови јеленски, човек са коњем представљени су ту са лакоћом и прецизношћу, која задивљава, у толико више, што ове ствари падају у доба, које није оставило никаквог трага у справљању посуђа. У тренуцима доколице давао је на тај начин пећински човек одушке својој љубави према уметности. С друге стране показују нам некрополе читав низ предмета исте врсте, почев од укосница каке прехисториске принцесе, која у дубокој прошлости засеђаваше својом појавом мисирски двор, па све до палица са дршцима од слонове кости какога костобољнога Грка из доба далеко ближега хришћанској епоси.

Инфериорнија од мрамора у погледу белоће и обима површине, која се даје употребити, слонова га кост ипак надмашује у многим тачкама: она је чврста, трајна, компактна, примљива за позлату као и за подирање, мање трошна, пошто садржи у себи животињске супстанце, а уз то се даје умекшата и повијати. Ова изврсна својства наменише слоновој кости једну од најдрагоценијих улога у скулптури.

Тешкоће, које у старо време стављаху брану комуникацијама са домовином слонова, Индијом и унутрашњом Африком, одакле се доносила слонова кост, подигоше овој вредност далеко изнад садашње њене цене. Ипак Стари Век познаваше један извор више, који је данас потпуно исцрпљен. То беше Северна Африка. Предео између Сахаре и Средоземнога Мора беше још у време Римљана становиште слонова. Ханибал их је припитомљавао и за ратне циљеве употребљавао; римски су их консули и императори довлачили у Рим, где су или у циркусу употребљавани или су имали да на Капитол вуку триумфална кола победника. Централна се Африка показује далеко богатијом извором, јер је од незапамћених времена па све до 16. века снабдевала Европу преко Египта зубима слонова. У Мисиру сретамо слонове као хијероглифе на таблицама ранијим од инвазије Хикса. Изван сваке је пак сумње, да је од 1000 год. пре Христа па све до хришћанске ере непрекидно било у Западној Азији, у Египту, у Грчкој и у Италији уметника, што рађаху у слоновој кости. Варош Абидос (у преводу значи „варош од слонове кости“) и острво Елефантина (обоје у Горњем Египту) доводе своје име од слонове кости, која беше главни артикул мисирске трговине, а на једноме ба-релефу из доба Рамзеса Великог, на коме подјармљене провинције подносе свој трибут великоме владару, сретамо и негре, који вуку зубе од слонова. И поред свега тога беху скулптуре од слонове кости у Египту доста ретке. Сухо поднебље, подесно за уметничке производе у тако трошноме материјалу, као што је дрво, беше веома неподесно за слонову кост: животињски лепак, који овој даје чврстину, брзо би испарио, она би прескала и дробила би се у комађе.

Асирија и Персија снабдеваху се слоновом кошћу из Индије и Бактрије. У триумфалним процесијама источних завојевача, у релефима престављеним, никада не би недостајали и носачи слонових зуба. Мраморни обелиски асирски и релефи разорених падала Даријевих и Ксерксових у Персеполису најбоље су сведочанство о томе. Међу луксуриозним стварима, у којима се Исток од вајкада одликовао, оне од слонове кости заузимаху највидније место. Престо Соломонов беше сав од слонове кости; кућа од слонове кости, коју подиже Ахав, нарочито се спомиње у јеврејској Књизи Краљева. Почев од Хомера и Хезиода налазе се у класичних писаца безбројне алузије на слонову кост. У Илијади се говори о узди једнога Тројанца, инкрустираној

слоновом кошћу и о кариским женама, које слонову кост боје пурпуром. У Одисеји сретамо већ слонову кост и у грчком намештају: на брачној постељи Улисовој, на столици Пенелопиној слонова кост је раскошно примењена. У 6. веку пре Христа прављене су од слонове кости у Сикиону и у Аргосу статуе разних божанстава. Паусаније (Pausanias) спомиње из тога доба безбројне статуе од слонове кости и хриселефантинска дела у Коринту, у Мегари, у Елиди, на Егини, од којих највећма заслужује спомена Кипселов кључег у Олимпији. Доцније се сретамо са гласовитим хриселефантинским делима Фидије (Fidias) и његових савременика. Једна од најчувенијих статуа ове врсте беше Фидијина Атена Партенос, око дванесет метара висока: лице, грло, руке и ноге, глава Медузина (на егиди) као и торзо Нике беху начињени од индиске слоновог кости; копље, штит, шлем и змија беху од бронзе; пеплос и егида; одело и крила Никина беху од злата. Још колосалнија беше статуа Зевса Олимпискога (око седамнаест и по метара висине). Сви наги делови на његову телу беху од слонове кости; драперија беше од злата. Бог је седео на престоу, урешеном слоновом кошћу, златом и кедровим дрвостом, у рукама је држао Нику и скептар, на којима слонова кост и злато беху обилно заступљени.

И Римљани беху веома пасионирани за слонову кост. По примеру Етрураца, код којих атрибути краљевства беху од слонове кости, имађаше већ Тарквиније престо и скептар од слонове кости, а и курулне столице беху истим материјалом богато урешене. Палицом од слонове кости ударио је Марко Папирије онога галског војника, штога беше повукао за браду. Кад се римска завојевања протегосе до Сахаре, до горњих катаракта Нила и до тока Еуфратова, повољна саобраћајна средства у целој царству омогућише господару света велики довоз слонове кости. Она се раскошно употребљавала у кућноме намештају богатих грађана римских, у толикоме обиљу, да Хорације, у потврду свога сиромаштва, на једном месту наводи, како се у његовој кући нити блиста злато нити се да видети ишта од слон великости. За време познијих царева беше потрошња слонове кости толика, да Клаудијан на једном месту вели:

*stupor omnibus Indis
Plurimus ereptis elephas inglorius errat
Dentibus*

Резање у слоновој кости не беше увек на истој уметничкој висини, а и мотиви у њеним рељефима престављени, не беху увек прожети истим духом: Они су племенити и узвишени под Аугустом; разуздани и бесрамни под Тиберијем; испуњени ниским претворством под Каракалом; екстравагантни под Нероном, који даде позлатити ремек-дела-Лизипова; под Калигулом, који нареди да се његова сопствена глава намести на Фидијином Зевсу Олимписком, под Клаудијем,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

који исече главу Александра Великог на познатој слици Апелдовој, на замени својом главом.

Најинтересантије скулптуре од слонове кости пружају нам консулски диптиси. Најранији примери ове врсте, које познајемо, датирају се из половине 3. века после Христа, а најпознији допиру све до половине 6. века. То беху *tabellae seratae*, изнутра исписане именима консула (*fasti consulares*), споља урешене орнаментима разне врсте и рељефима, у којима је најобичније била представљена биста новог консула, уоквирена једним медаљоном. Врло често је ту представљен нови консул, где у одећу триумфатора седи на курулној столици, застрвеној једним раскошно извезеним јастуком, демонстративно истакнутим, јер јастуци беху допуштени само извесним привилегованим класама за време игара у циркусу. У глаткој доњој хаљини са пурпурним пругама (*trabea*) или ишараној палмовим лишћем (*tunica palmata*) са дугим, узаним рукавима; у богато извезеном огртачу (*toga picta*) пространих рукава и пространих набора; са једним узаним прџаћем, који, бачен преко једнога рамена, вишаше спреда и позади; у златом украшеним ципелама (*calcei aurati*), држаше он у једној руци конзулску палицу или скептар, на коме стајаше орао или Нике, а у другој подигнутој беше узан бели рубац, *sterra circensis*. Обичај беше, да новоизабрани консул приреди за народ игре у циркусу. При улазу у циркус, на челу процесije од свих достојанственика државних, консул је бивао поздрављан од гледалаца устајањем и пљескањем. Тисућама очију беше у њ упрто. Сви су мирно и не дишући чекали тренутак, када ће он подићи руку и бацити у арену бели убрус: то беше знак, да игре отпочну. Овај моменат представљен је на консулским диптисима. Испод консула представљени су ту у једној предели остали догађаји, који су стајали у свези са ступањем новог консула у службу: игре у циркусу; ослобођени робови; раздавање светини поклонâ, новца, хлеба и др. Име консулово беше изрезано поврх једнога крила обично првеним словима, а цео натпис пружао се поврх оба крила. Према обичају и укусу на двору у Византијуму и за последњих година конзулства беху особна имена консула врло често претрпана звучним атрибутима: *vir illustris, comes domesticorum equitum et consul ordinarius*.

За све време, за које консулски диптиси беху у обичају и у употреби, звање консула беше потпуно у рукама императора; они га даваху, коме хођаху и одузимаху га, кад то за добро налажаху. Аугуст беше тринаест пута консул; Вителије прогласи себе за доживотна консула, Веспасијан беше осам пута консул, а Домицијан седамнаест пута. Звање консула постаде само гола форма у држави. Ну и поред свега тога консули још једнако председаваху у сенату и при другим јавним приликама са свима старинским формама, а сама титула кон-

сула беше све до пропасти западне царевине номинално највиша међу свима званичним титулама у држави.

Кад је Константин Велики пренео столицу царства у Византијум, звање и достојанство консула не беше престало. (Константин је Велики пак толико ценио скулптуре од слонове кости, да је скулпторе ове врсте једним наређењем ослободио свих личних дажбина). Кад Теодосије Велики († 395) подели царевину у две половине, консули беху још једини символ њихове првобитне заједнице. Ма да беше ишчезао сваки траг политичке моћи консула, ипак овај положај беше предмет амбицијџа, јер оличаваше наклоност императора, а своме притежаоцу је доносило највиши ранг у држави. Он беше уз то још и веома популаран, јер народ још једнако високо цењаше имена консула, по чијим именима не престајаше означавати године, пун успомена на некад велику и славну државу, а још му већма беху у вољи игре у Циркусу. К је би консули приређивали за светину при ступању у своје звање.

У Римљана беше диптиха и са митолошком и профаном садржином. Својим форматом ови наличе на консулске диптихе. Најизврснији је преставник ове врсте чувени диптих са натписом. *Nicomachorum* — *Symmachorum*, који, као свадбени поклон приликом орођења ове две породице (између 392 и 401 год.), сачува успомену на брачну сvezу њених чланова. Беше и љубавних диптиха, неке врсте љубавних писама. То су таблице, на којима љубавници изјављиваху своју љубав девојкама на тај начин, што на њима у рељефу беху претстављена љубавна дела каквога божанства. Овако ауторитативним примерима хтели су они утицати на срца својих драгана.

И у хришћанској цркви нађоше диптиси своју нарочиту примену. Употреба њихова пада несумњиво још у доба апостола. То су биле таблице, које су се у првобитној цркви читале са амвона за време литургије: на њима беху исписана имена приложника, виших црквених власти, светаца, мартира, исповедника, као и свих оних, који беху умрли у крилу вере православне. Консули су при своме ступању у власт, нема сумње, и епископима слали диптихе. Диптихе консулске уступале су црквама или епископима и друге личности, које су ове од консула на поклон добијале. На овај су начин многи давали одушке својим религиозним осећањима. Имена консула, која ту беху урезана, заменише сада имена епископа који се спомињаху на јавној служби у цркви.

Пу када је хришћанска вера обезбеђена, црква је, у главном, престала служити се консулским диптисима за своје потребе, па је почела сама да их справља. Хришћанских уметничких диптиха беше од четири врсте. На једнима беху уписана имена свих кршћених у хришћанској вери. То беху нека врста *fasti ecclesiae*, регистара, које имађаше свака црвена општина. На другима беху урезана имена

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

епископâ, приложникâ, као и свих оних, који цркву беху учинили ма како добротворство. На трећима беху уписана имена светаца и мученика, нарочито оних који стајаху у најтежој свези са дотичним местом. Диптиси ове врсте читани су гласно за време литургије. На четвртима беху исписана имена чланова појединих цркава или округа, помрлих у крилу хришћанске вере. И ови су спомињани на литургији. Црквени писци зову ове разне врсте диптиха светим таблицама, црквеним списковима, тајним таблицама, тајним диптисима, матрикулама цркве, књигама живих итд. Из њих произиђе у цркви употреба календарâ, мученичких, агролога, libri anniversarii, читуља и некрологиâ. Ну диптиси нису служили само поменути сврхама. Они су намештани и на олтар или су били излагани вернима, којима су давали често ради целивања. Поред тога су служили као декорација јеванђељу и другим обредним књигама. У првим вековима хришћанским прављени су од слонове кости и реликвиарији; цилиндрични судови, намењени разним црквеним потребама (за освећену воду, за хостије и др.); ковчежићи; таблице за целивање итд. Доцније, у Средњем Веку, кад црквене потребе постадоше далеко разноврсније, слонова кост нађе најбилнију примену у црквеном намештају.

Уметничка дела од слонове кости данас су од неоцењене вредности у историји уметности. Она имају изнад других уметничких производа то преимућство, да су се у скоро сасвим непромењеном облику све до данашњег дана сачувала. Самом природом својом она су сачувана с једне стране од уништења, а с друге стране од трансформација. Веома је редак споменик из друге које области уметности, који се у своме првобитном облику све до данас очувао. Отуда скулптуре од слонове кости пружају драгоцен материјал за разумевање развоја свеколике уметности у Средњем Веку, а нарочито скулптуре. Истраживаоцу је с тога, у недостатку осталих споменика, само помоћу ових дела могућно извршити правилан суд о стању скулптуре у извесним епохама и код важнијих културних народа. Ово важи бар сасвим одлучно за епоху од Константина Великог па до заузећа Цариграда од Турака. Нигде се, можда, не може стећи поузданији суд о византиској уметности, него на овим скулптурама. Скоро се то исто може рећи и за пластику на Западу све до 12. века. На скулптурама од слонове кости са хришћанском садржином даје се пратити постепено опадање античке уметности све до 5. века после Христа, њена поплава варварским елементима у 7. веку, њено обновљење у 9.

Ми можемо, у главном, издвојити три велике групе скулптура од слонове кости: прва група припада првим вековима хришћанским; друга група Средњем Веку; трећа група Новом Веку. За нас имају интереса само прве две групе. У другој се групи могу такође издво-

јити неколико споредних група: скулптуре из доба Каролинга, из доба Отона, из романске и из готске периоде.

Једно од најпримамљивијих поља за студије пружају скулптуре првих векова хришћанских. Оне су за последњих неколико деценија стално занимале истраживаоце старина. Научници свих културних народа надметали су се у испитивању. На жалост, сва та испитивања нису ни у колико допринела расветљењу питања о порекалу скулптура и о њихову датирању. Својом некритичношћу, својим конфузним рефлексима, оперирањем са случајностима, ранији су истраживаоци отежали данас рад у знатној мери. Нигде се, можда, није толико грешило, као у историји уметности. Недостатак критеријума и упорна тежња, да се у свима спорним питањима субјективно осећање прогласи за врховну инстанцу, учинили су, те се испитивања на свима скоро одељцима историје уметности још једнако налазе у почетном стадијуму, и ако имају једно столеће рада иза себе. Тек од пре неколико година почињу озбиљнији радници тражити критеријума и стављати своја расуђивања на реалну основу, астрахујући потпуно своје субјективно осећање. Стилска анализа, иконографија, психолошки моменат, аналогии у другим странама духовнога живота извесних периода и извесних народа постају полазна и крајња тачка свима озбиљним истраживањима.

Остављајући на страну сва нагађања и све хипотезе, ми са поузданошћу можемо данас издвојити за првих векова хришћанских само две велике уметничке школе: на Истоку и на Западу. Детаљније парчање у локалне школе веома је примамљиво за савремена истраживаоца, јер има у себи драг повине. Снажни утицаји Источне уметности на Западу отежавају веома констатовање локалних школа у Западној уметности. Равена, Милано и Галија (јужни део њен) као и Јужна Италија стоје под превлашћу Источне уметности. Оријенталска уметност пак показује разлика, које разне уметничке школе чине несумњивим. Да при томе Ефес, Антиохија, Александрија и Цариград играју прву улогу, изван сваке је сумње. Један од најсуптилнијих послова савременог радника састоји се у томе, да скулптуре од слонове кости групише према овим метрополама хришћанскога света.

За нас је, нема сумње, од највећег интереса рана византиска уметност. О њој ћемо пак стећи правилан суд тек онда, кад се буду утврдила карактерна обележја осталих оријенталских школа. Престоница Константина Великог црпала је своју снагу на првом месту из Мале Азије, а за тим и из Антиохије и Александрије. Своје јединицичне особине има њена уметност да захвали Ефесу и мало-азиским културним центрима, као што оријенталске особине своје дугује она на првом месту Антиохији.

Старо-хришћанску уметност раздваја од уметности из доба Каролинга периода иконокламе (716—842). Хришћанска религија у клици

својој беше прожета антихуманистичким духом. Језгро њена учења не беше уздицање индивидуе, већ само-одрицање и понижавање сама себе. У Крсту и у Распећу, који постадоше заједничко обележје свих хришћана, најјасније избија на видик овај антихуманизам. Човек постаде непријатељ свога уживања, а пријатељ свога бола. Он се није смео бринути за тело, јер су за њ склопчане све страсти и сви пороци, који душу у овоземном животу подржавају у помрчини, а у загробноме животу спремају јој вечну осуду и вечне муке. Престављање тела у цркви било је с тога мрко погледано. Разумљиво је, да под оваким околностима слободна скулптура није могла цветати. Снажни утицаји Семита, који са гнушањем гледаху на свако престављање човека у уметности, учинили су, те се ни византиска црква није могла помирити са уметничким делима, у којима беху престављени Христос, светељи и остали Божји угодници. Томе је веома много допринела и та околност, што слике постадоше предмет страсна обожавања, које се ни у чему није разликовало од идолопоклонства. Византиска црква устаде с тога одлучно и енергично против сваког престављања тела у црквеној уметности. Огорчена борба која се овим поводом распламте, позната је у историји под именом иконокламе. Појмљиво је, да је она нарочито била управљена против скулптуре. Гневу иконокласта имамо да припишемо уништење многобројних хришћанских споменика и скулптура, а несумњиво су и многи преостаци из најбољег доба јелинске уметности нашли том приликом своју смрт. Ма да је ова борба докочана у корист уметности, ипак престављање човечија тела остаде знатно спутано, пошто пластика, а посебице статуа, беше изагната из византиске цркве. Мисли се, да су у доба иконокламе постали триптиси. Да би побожни хришћанин могао неопажено са собом носити иконице и кришом давати одушке својим религиозним осећањима, држао је он своју иконицу или статуу закључану у триптиху, који је могао непрекидно са собом носити. Па и доцније, кад је са завршетком икономахије употреба диптиха и полиптиха постала општа, крсташ, путник, поклоник гроба Христовог држали су у својим диптисима и триптисима закључане свете слике, које су са собом побожно вукли.

Исто тако неповољне прилике за неговање скулптуре у опште, а посебице за ону од слонове кости, беху и на Западу. Италија и Галија међају непрекидно своју физиогномију доласком и одласком разних народа. Ниједан од ових не одликоваше се великом љубављу према уметности. Оно, што је у то доба могло бити створено, не беше далеко одмакло од примитивна ступња. Тек са појавом Карла Великог настаје на Западу нека врста препорођаја у уметности, као и на осталим областима духовнога и политичког живота. Врло велики број скулптура од слонове кости датира се из доба Карла Великог и његових непосредних последника.

Овај препорођај у уметности резања у слоновој кости не беше ни ма до оригиналан. У уметности из времена Каролинга сучицу се најразноврснији утицаји: успомене на класичну старину, имитација византиских скултура и подражавање уметничким израђевинама са Истока, које су већ тим самим, што Запад стајаше у непосредној трговачкој свези са Истоком, могле директно утицати на западне мајсторе. Ова мешавина и сливање једно у друго најразноврснијих елемената карактеристичан је знак на свима пољима духовнога живота каролиншке епохе.

На основу стилске анализе, у коју се не можемо овде упуштати, могу се за скултуре од слонове кости издвојити неколико школа. Оне иду упоредо са школама, у којима су се справљале минијатуре. Манастири беху седишта ових школа. *Једна* група скултура од слонове кости одговара, према својим стилским особинама, оној групи минијатура, којој на челу стоји познати рукопис Адин (Ada Handschrift). Како Ада, сестра Карла Великог, беше монахиња у манастиру Св. Максимијана у Триру, то се може слутити, да је седиште ове школе било у Триру. *Друга* група скултура од слонове кости одговара, према стилским особинама својим, минијатурама, чији је најкарактеристичнији представник т. з. Утрехтски псалтир, који врло вероватно припада тако званој Ремској школи (њено седиште Ремс у Француској). *Трећа* група, највећа од свију, припада несумњиво школи у Мецу. Она стилски одговара минијатурама Дрогова сакраментара (Drogo-Sacramentar). Делатност ове школе не престаје ни у периоди Отона, па се чак на размеђи десетог и једанаестог века може констатовати велики број скултура од слонове кости, као производи ове школе у њену опадању. *Четвртој групи* припада повећи број скултура из тезаура цара Хајнриха II. Ну како ове показују и византиске утицаје, то је исто тако могућно, да су из периоде Отона. Тако звана *Тугилова* група скултура од слонове кости (према две плоче од слонове кости, за које се тврди, да их је радио у Средњем Веку много хваљени монах Тугило из Сан Галена у Швајцарској, који је умро 912. год.) припада школи у Сан Галену, а можда би било могућно конструисати и школе у Турнеју и Фулди.

Половина 9. века је доба најобилније продукције у каролиншкој уметности. Ова живи само сто година и изумире пре него што отпочиње 10. век. Каролиншкој уметности следује уметност периоде Отонџ, чија домовина беше Саксонска. Она се развија скоро читав век. Снажан утицај византиске уметности веома је уочљив у Немачкој у ово доба. Женидба цара Отона Пса грчком принцесом Теофану беше од одлучнога значаја за односе између Немачке и Византије. Ми видимо, како на Западу наједаред искрсава читав низ византиских скултура од слонове кости.

www.unibg.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Сачувана је велика множина византиских скулптура од слонове кости из овога доба. Ово је у толико уочљивије, што о разним фазама византиске уметности од Јустинијана па до 10. века, у коме византиска уметност доживљује неку врсту препорођаја, немамо јасна појма. Дају се, међу тим, издвојити две групе византиских рељефа од слонове кости: у једној је заступљен хијератичан, схематичан тип, који је знатно допринео погрешним идејама о уметничкој вредности византиских дела; у другој је заступљен тип ближи античкој уметности. Оба ова типа, дају се, у опште, констатовати и у византиској иконографији. Веома пада у очи, што се на исти начин дају издвојити и две групе византиских псалтира. Како се оба типа могу доказивати тек после периоде иконокласме, то је веома тешко објаснити, сткуда долазе ове разлике. Ми мислимо, да она прва група стоји под утицајем сиреке уметности, док се у другој огледа препорођај античке уметности. Интересантно је пак, да се на ову византиску уметност наслања доцнија свеколика уметност у Западној Европи. Целокупна немачка уметност 12. века и италијански дученто постају разумљиви тек после студије ове византиске уметности.

На ове византиске рељефе од слонове кости наслањају се непосредно скулптуре од слонове кости за време Отонâ. Ту је могућно издвојити једну *франачко-баварску* групу, једну групу, која сасвим вероватно припада омиљеном манастиру Отона на *Рајхенау* (на Боденскоме језеру), за тим једну групу скулптура, које су реалистички третиране. У 11. и 12. веку, који припадају т. з. романској периоди, почињу цветати нове школе. Оне сад леже на Рајни, у областима Мозела, у Нидерландској на Западу, а на Истоку у Хилдесхајму, у Фулди и у Регенсбургу.

Као производе византиске ренесансе морамо споменути једну групу врло лепих рељефа од слонове кости, који су служили као украс дрвеним ковчежићима, што постадоше у размаку између 9. и 11. века. Мотиви, на њима престављени, позајмљени су махом из античке уметности. Ови ковчежићи имали су снажна утицаја на уметност у Италији, нарочито у Венецији и њеној области, као и на уметност Запада.

Развитак и цветање скулптура од слонове кости пада у једно доба, у коме монументална пластика сасвим недостаје. Кад ова почиње да јача, оне прве скоро сасвим нестаје и тек у готској периоди понова излази на видик. Ово се објашњава тиме, што у прво доба мало порука беше за монументалну пластику. Производи уметничких заната, међу којима резање у слоновој кости заузима видно место, беху у то доба довољни да задовоље потребе култа.

Велику продукцију скулптура од слонове кости сретамо понова у 14. веку. Слонова кост нађе обилне примене у црквеном намештају тога доба. Диптиси, полиптиси, корице на црквеним књигама, литур-

гиски ковчежићи, статуете, реликвиарни, пиксиде, девоционе таблице, иконе за целивање, литургиски чешљеви, епископске палице прављени су махом од слонове кости и беху рељефима раскошно украшени. Нарочито су биле распрострањене статуете Богородице, чији култ у 13. и 14. веку достиже свој врхунац. Хисторија средњовековне скулптуре могла би се, у опште, пратити на овим статуетама мајке Божје. Интересантно је веома, да у 14. веку преовлађује друкчије схватање мадона, него што је то раније било. Озбиљна, достојанствена жена 13. века изгубила је мало по мало своју драж. Скулптори 14. века труде се да у Девице Марије нарочито нагласе њену улогу мајке. Негдашња Девица-краљица постала је сада Девица-мати. У њеној спољашњости не огледа се више негдашња моћ и краљевско достојанство, али је за то добила више нежности и грације. То је сада рафинирана дама, која познаје сву цену једног елегантног геста. Она студира на огледалу свој осмејак и свој ход и веома се нашти око тога, да јој хаљина стоји добро и да јој огртач показује лепе наборе. На првом месту пада у очи извијено држање тела. Ова се извијеност све то веома повећава, чак до губљења равнотеже. И ток набора на оделу није више онако строго архаичан, у мирним вертикалним и паралелним линијама, као у 13. веку: у њему се огледа извештај маниризам, који се и у другим цртама даје констатовати.

За мадоне 14. века карактеристично је, што су у жанру третиране. Ено на пример, Богородице, што седи и на коленима држи свога синчића. Ова на први поглед тако ограничена тема дала је повода многим варијацијама: час би дете хтело јабуку, коју Богородица у руци држи, па се обраћа њој милујући је и удварајући јој се; час у рукама држи голуба, слику човечије душе, која њен мир може наћи само у њену Богу; најчешће пак седи Девица-мати и носи три симбола своје ненадмашне величине: крин, цвет неокажане невиности своје; Христа, благословени плод, који је овај беспорочни цвет улешао и круну, којом њене врлине бивају крунисане.

Фабрикација диптиха, триптиха и полиптиха узима у 14. веку огромне размере. Мотиви, који су на овима престављени, нису тако разноврсни. Најчешће срећамо Марију са Христом и Распеће, Поклоњење Св. краљева Христу, Срећење и сцене из Страдања Христовог, врло често и Марију са Христом између два анђела, што држе кадионице или светњаке. Најомиљенији предмет престављања у скулптору 13., 14. и 15. века беху Страдање Христово и Величање Марије. С тога веома пада у очи, да се исте сцене понављају веома често у читавом низу скулптура од слонове кости. Маса понављања излази пред нас у скулптурама од слонове кости 14. века. Огроман промет даде повода једноме справљању више фабричном, него уметничком. Један оригинал, који беше нашао опште одобравање, тисућама пута је понављан у

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIL

варијацијама више или мање незнатним. Код једне тако изванредно велике продукције, кака беше у овоме (14.) веку развијена, и није могло друкчије бити. Овим се фактом даје објаснити, што већина скулптура од слонове кости из овога доба подсећа на занатске производе. При свем том беше у оно доба толико развијен смисао за лепоту, да су мајстори и овоме занату знали дати ону уметничку висину, на којој су стајала дела осталих области пластике.

Доста велики број таблица за целивање сретамо из овога доба. Ове су обично употребљаване за време свечаних литургија, а често и за време обичних. Пољубац мира слао је преко њих онај, што служаше литургију, прво ђакону, субђакону или своме пратиоцу, а за тим и сабраноме народу. Таблице за целивање имале су, на тај начин, да замене стару практику узајамнога поздрављања, а њихно увођење у цркву није се десило пре 13. века.

Из овога доба сретамо и по неку волуту са епископске палице или и целу палицу од слонове кости. Ове криве палице зову обично епископским, ма да су их носили и опати. Најстарија епископска палица налази се престављена у катакомбама. Кратак држак на њој са равним задебљањем или овалним дугметом, повијен при врху у страну, подсећа на пагански *lituus*. Често се пак у катакомбама налази вернија форма пастирске криве палице са потпуном курвом на врху. Мисли се, да епископских палица од слонове кости није било пре 11. века. Са већом раскоши у Цркви, почели су се и епископи окруживати већим сјајем. Док су стари епископи свој новац трошили на потпомагање сиротиње, доцнији су га епископи, окружени таштим блеском, издавали на излишне потребе. Лепо је то окарактерисано у ова четири стиха:

Au temps passé du siècle d'or
Crosse de bois, évêque d'or;
Maintenant, changeant les lois,
Crosse d'or, évêque de bois,

До 13. века, па и у самом 13. веку, у форми волуте епископске палице, која се има схватити као символ више пастирске моћи, преовлађивао је још симболичан карактер. Волута прелази у аждају, а у себи затвара јагње, које носи крст. Борба доброга и рђавога принципа симболисана је ту и у друкчијим облицима. Натписи, које често сретамо на овим палицама, говоре такође о симболичну карактеру њихову: *Sterne resistentes, stantes rege, tolle jacentes*. Или: *Attraho peccantes* (односи се на *recurvitas*), *justos rogo* (односи се на *virga*), *pungo vagantes* (односи се на *cuspis*): *officio triplici servio pontifici*.

Волута затвара обично две сцене, које се полеђином наслањају једна на другу, те су тако обе публици лицем окренуте. Најчешће је

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

на једној страни престављено Распеће, а на другој Марија са Христом на руци између два анђела, а често се, махом у пробијеном рељефу, износи и Крунисање Маријино (Coronatio Virginis: Христос полаже венац на главу своје матере).

Велика множина триптиха (т. з. малих олтара, што се затварају или Маријиних олтарића), које исто тако нетачно зову и кућним или путним малим олтарима беху намењени приватним религиозним потребама. Погрешно је звати их олтарима, јер они не беху никакав жртвеник за свету литургију. Обичаји Средњег Века били су више номадски: трговци и племићи налазили су се често на великим путевима, те тако беху принуђени, ако би хтели живети угодно, да вуку са собом све што је било потребно. Кад би се приспело у како место или би се гдегод привремено учинио застанак, стварао би се потребан намештај од свих ковчега путних: највећи су постајали постеље, столови или ормани; средњи су замењивали клупе, а мали су служили, да се у њих ставе сви ситнији предмети. Како се при томе соба за спавање није могла замислити без слике Богородичине, Христове или патрона кућнога, то су улогу ових побожних предмета почели вршити диптиси и полиптиси, које је било лако вући на пут. Већина триптиха ове врсте показује у средини Богородицу са Христом на руци. На левоме су крилу тада обично престављана три св. краља, који долазе на поклоњење Христу и подносе му своје даре. У осталим престављањима, која су у два или у три реда једно изнад другог на оба крила поређана, износе се сцене из детињства и страдања Христовог.

Многи од ових диптиха и триптиха веома пространих димензија служили су несумњиво и као олтари Црквене власти и кнежевске личности наручивали су их за црквене или породичне капеле. Ови олтари имаћаху базис и круну. Базис је најчешће обложен кедровином или маркетеријом. Круна је ограничена на средњу таблу и обично подражава један врло распрострањен мотив готске архитектуре.

Појава чешља у литургиској употреби доказана је још у 7. веку. Он се често помиње у црквеним инвентарима Средњег Века, као и у другим црквеним документима из истог доба. Он имаћаше час један ред зубаца, час два. Њиме епископ чешљаше своју косу, пре него што би почео служити литургију, или пред какав други свечани црквени чин.

Док се у Средњем Веку продукција скулптура од слонове кости беше ограничила, махом, само на црквене потребе, дотле у 14. веку беше њен обим далеко проширен. У пластици од слонове кости, као и на осталим гранама уметности, несумњиво преимућство мора се признати Француској. Данас се обично највећи број скулптура од слонове кости из 14. века приписује француским атељенима, а осталим се земљама оставља само врло мало. Изузетак је Италија, којој искљу-

чиво припада продукција свадбених ковчежића (cofanetti nuziali). Ну и Билгеска и Немачка показују доста живу делатност. Како оне при томе не показују скоро никакве самосталности, то је доста тешко издвојити њихне производе од производа француских. Са италијанским је већ много лакше. Од друге половине 14. века преживљује италијанска пластика потпуну метаморфозу. Слонова кост бива скоро сасвим напуштена. На њено место долази обична кост врло фина квалитета, не изостајући финоћом зрна и боје иза слонове кости. За ову кост је, као италијанска техника, нарочито карактеристично уоквиравање дрветом, у коме је инкрустирана маркетерија (према Чертози код Павије обично названа Certosina). Ова техника нађе примене у радионицама породице degli Embriachi у Венецији (и Фиренци), које крајем 14. века беху у необично живој делатности.

Слонова кост није употребљавана само у црквеноме намештају. Овде она, несумњиво, нађе своју најотменију примену, ну беше и веома много профаних ствари, које су справљане од слонове кости. И ту је слонова кост претежно употребљавана за луксуриозне ствари: за свадбене ковчежиће и кутије за огледала, за чешљеве, седла, шах, ножеве, музичке направе и таблице за писање.

У току Средњег Века, нарочито почев од 13. столећа, женске беху веома много заузеле око неговања свога лица. Песници овога доба описују и у својим стиховима славе лепоту црта, нежност коже, боју очију и косе, финоћу врата, грациозно држање уста, мале беле зубе. Огледало беше, дакле, дамама неопходно потребно помоћно средство. Оно је обично ношено окачено о опасач и овда онда употребљавано, да би дамама дало извешћа о стању њихова лица. Кутије за огледала, чије две плоче чуваху једну малу куглу од црна углачана метала или халкедона, у коме се кокете 14. века врло рђаво огледаху, изгледа да су веома често занимале резаче слонове кости. На њима је уметник престављао галантне предмете, најпознатије сцене из француских фаблио-а и немачких љубавних песама. Најчешће беше представљен напад ружама наоружаних витеза на цитаделу љубави — на град г-ђе Мине, који женске бране од смелих витеза, што на њ јуришају. Женски гарнизон даје ту веома слаб отпор: све његово оружје састоји се у цвећу. Најобичније су пак престављени једна дама и један витез у разноврсним нежним односима.

Ковчежићи од слонове кости 14. и 15. века чешће су украшавани домаћим сценама него огледала. Често су престављени отмене даме и отмена господа, како проводе време у игрању шаха, дама или сличних игара; како јаше, лове, седе у врту, са соколима на рукама и са псима поред себе; како играју и на друге се начине забављају. Чувени романи Средњег Века наметали су се и скулпторима од слонове кости у равној мери као и сликарима, минијаторима и емаљерима,

те они у њих позамјутљиву многоробну мотиве. Представања оне врсте могу се подјелити у четири класе. Једна се односе на краља Атрапа и витезе Окријата Стрла; друга прве своје мотиве из шпанских и португалских романа; трећа из романа, у којима се описује краљ Ве-лики са његовим нападима; четврта из српско-византских романа са класичним мотивима. У овим се последњим хероји Стрла, Бека из-носе у романтичној одећи. Нарочито је интересантна неса о Ари-стотелу, која је на неколиким ковчежњима илустрована. Аристотел, као домаћи уитељ младца Александра, чини своје васпитанику пре-корне, што сувише времена проводи код Филиде, гоне слажљиве не-гове мајке. Осагођена лепотица одлучује да се освети и покушава да својим држимка освоји мрзовољна филозофа. При првоме сусрету за-љубљује се у њу отворени непријатељ жена и нуди јој своју љубав. Филида га само вуче за нос и то тако усмено, да страху заслеп-љени филозоф пристаје да буде чак јакан од немилосрдјене лепотице. Заједан и осељан. Вршитоци као кон, вуче се он потпушке омоло-врта крај замка, ток репа јакучина замахује бичем, а краљина и дрворске даме посматрају смешни призор са једне високе куле. Исте-јани филозоф бежи од стидја на једно острво и ту састава један спис против жена. И многоробни мотиви из "Романа о јуки" нађоше места у представљањима на ретренима од слонова кости. Сва су ова представ-љања од веома велике хисториске вредности, јер се на њима најпо-узданије могу ступирати ове, патна опрема, обичаји и навике онога доба.

Још је спорно питање о томе, када је иррање шаха увеђено у Европи. Шах се, извесно, на Истоку још веома јавно играо, па је отуда вероватно преко Аравања пршао у Византију. У многих ви-зантиских писана пре 12. века налазе се алузје на шах и његове филуре. Назван сваке је наг сумче, да је шах у карољинској епохи био познат у Француској. Отуда је лако разумети, што српско-византиски неспити тако често оневају хисторије иррања шаха и апујих сличних игра. Неколико веома старих филура шаха, шест на броју, чувано је за ауто у опатији Св. Дениса. Према једној старој трајници оне је заједно са шаховском таблом ове оно поклоно сам краљо Велики. Ну табла и остале филуре издубљене су још пре 1600. год. Овего и орнаменти на очуваним филурама сторо се слажу са византиским косликом 9. века. Веку, јакче, веома вероватно начине у Византији, па као поклон послате цару Великом или од царине Ирине или од њена садебеника Никифора, вероватније, него од маварских цара у Шпанији или од царине Харун-ал-Рашида, који беше послао за-пауном императору више склупчених поклона.

Српско-византиске хронике и песме веку пуно помена о ири шаха. Шаховске табле и филуре спомину се веома често у инвентарима и

завештањима из Средњег Века: „una familia de ebore pro ludendo ad scaccarium“ или „una familia pro scaccario de jaspide et crystallo“. Интересантно је веома, да се негдашњи шах разликовао знатно од садашњег. Он је имао укупно шездесет и седам фигура: шест краљева, пет краљица, тринаест епископа, четрнаест витезова, деветнаест сељака (пешака) и десет тако званих чувара, који замењиваху данашње топове или куле.

У периоди ренесансе слонова кост не беше занемарена. Ну од 15. века почиње се јако развијати вештина резања у дрвету, нарочито на Северу Европе. Овде бива резање слонове кости у црвеноме намештају снажним полетом резања у дрвету сасвим потиснуто.¹

Влад. Р. Петковић

ЗЕМЉОТРЕСИ

ПОЈАВА ЗЕМЉОТРЕСА И УПУСТВА ЗА ЊИХОВО ПОСМАТРАЊЕ
И ОПИСИВАЊЕ

— Јеленко Михаиловић, професор —
Асистент за Геодинамику на Универзитету

У нашој отаџбини и њеном непосредном суседству јако су учестали земљотреси у последње време. Тако необичне појаве природно изазивају не само страховање становништва од ужасних катастрофа што их причињују земљотреси, него и само интересовање да сазнају у чему је та појава као и о томе, да ли има каквог год начина да се опасности од тога ако не сасвим отклоне, а оно бар да се знатно смање. То последње интересовање је много јаче и дубље од оног страха, који влада људством за оно неколико тренутака док се земља тресе. Практична страна његова пекренула је мисаоне људе у свима културним земљама те су организовали систематску службу за испитивање земљотреса у својим областима. Тиме они стављају све своје знање и све своје силе у службу своме народу. А гредећи томе циљу, стално и смишљено, научени људи напредних земаља проширују и саму науку о земљотресима т. зв. сеизмологију. Прибављајући тиме нових тековина науци, све ближе прилазе практичком задатку њеном. У нас се још није приступило организацији те службе на солидној основици. Ну не обазирећи се на то, а надајући се, да ће и то поћи сада на боље, када је Геолошки Завод на Универзитету проширио

¹ Литература: *Maskei, Pulszky, Labarte, Cahier et Martin, Venturi, Violet-le-Duc* etc.

рад и на сеизmологији Србије на широј основици, ради смо овим чланком задовољити бар једну потребу нашег становништва т. ј. интересовање да сазнају како се земљотреси јављају. А кад то буде, нема сумње, да ће ова нова наука стећи својих присталица у нашој земљи, који ће нам помоћи да испитамо те појаве код нас, да им пронађемо узроке и да се сви заједнички, према томе искуству, постарамо како ћемо се помоћи те да прођемо са што мање штете приликом земљотресних катастрофа, које су и нас почеле посећивати. Ако то не учинимо ми сами за нашу земљу, ако не будемо радили по познатој народној пословици: „помози најпре сâм себи па ће ти и Бог помоћи“ — онда морамо понети клетву и трпети прекор наше отаџбине да се за њено културно образовање нисмо залагали. А кад још додамо, да помоћ наша у овоме питању није толико материјалне колико моралне природе, сваки ће пријатељ српске природе лако разумети, да не треба оклевати са организацијом те службе у нас баш ради наших интереса као и ради поноса наше отаџбине. Тим пријатељима посвећујемо овај чланак, који ће им поред објашњења појаве уједно показати пут којим могу, простим посматрањем, прибавити великих тековина науци о земљотресима, а тиме се и одужити свој отаџбини.

Ма да су земљотреси врло честе појаве и ма да има многе хиљаде извештаја о земљотресима, ипак су нам они по својој суштини, по њиховим последицама и њиховој вези са осталим природним појавама још врло тамни. Тек је од пре неколико година учињен знатан напредак на испитивању земљотреса и ми сада већ са више наде идемо на сусрет решењу питања које је с тиме у вези. Посматрање земљотреса јесте тешко; они наступају изненадно па тако и пролазе пре но што смо имали времена да се приберемо за њихово посматрање. Кад се стане трести оно, што је по нашем опажању и искуству најчвршће и најсталније — земља, а ми не знамо ни зашто ни докле, сасвим је онда појмљиво што нама овлада неко грозничаво стање и тиме помућује посматрање које наступа накнадно, тек по престанку појаве. Где су земљотреси чести и јаки, показало се да имају неки утицај чак и на развиће духа човечијега изоштравајући му ум веома јако.

За испитивање свакога земљотреса потребна су многобројна појединачна опажања из колико је год могуће више места. Тога ради ми смо упућени на помоћ многобројних пријатеља ове науке. Ми се не обраћамо само на своје колеге по струци, већ свакоме кога занима посматрање наше природе. Циљ овога чланка у томе је, да томе најширем кругу пријатеља за испитивање српске природе изнесе у кратком обиму оно што је до сада познато као најсуштаственије у појавама земљотреса; за тим да придобије нове такве пријатеље и да даде

упутства како ваља поступати па да се и даље прошири наше знање о земљотресима и којих се ваља држати при достављању потребних саопштења о посматрању земљотреса у Србији. За ближа обавештења о овоме, писац овога чланка лично стоји на расположењу свакоме, кога интересира ово питање, које је код напреднијих народа давно покретно и обрађује се с великим успехом.

I

Брзак преглед земљотресних појава

Сваки потрес земље, коме је узрок испод површине, називамо земљотресом. Потреса има свих ступњева од најлакшега дрхтања до најјачега покрета. Из историјскога доба у Европи се зна за читав низ великих земљотреса. На пр. 526. године пропало је у *Италији* од једног земљотреса 120000 људи. Године 1693. пало је као жртва око 60000 људских живота од таквог једног земљотреса у *Сицилији*. Познати земљотрес у *Лисабону* 1755. уништио је за 5 минути целу варош и 32000 људских жртава, захвативши свуда у наоколо простор преко 39 милијона кв. килом. далеко преко Атланског Океана. *Калабрију* су задешавали земљотреси 1783, 1854, 1870 и у најновије доба 1905 год.

Оно место на површини одакле се простире земљотрес назива се епицентар, а само пак оно место одакле потичу сами удари назива се земљотресно језгро. Сваки удар простире се у главном у два правца (компоненте): вертикално и хоризонтално. Непосредно изнад језгра, у епицентру па и у самој његовој близини преовлађује вертикална компонента и у том случају становништво опажа потресе у облику удара оздо. У колико је даље од епицентра, вертикална се компонента све више губи, док најзад не преостане само она друга, хоризонтална компонента. У таквом случају се поједини делови земљишта покрећу хоризонтално, тамо-амо, те то покретање личи на таласање. Према томе, да ли преовлађује више вертикална или више хоризонтална компонента на неком месту, може се судити да ли је оно ближе или даље од самога епицентра.

Према опажању и према механичким последицама разликују се у главном три врсте покрета:

- 1). сукурсни покрет или удари у вертикалном правцу, оздо на више;
- 2). Удари са стране, који су налик на сукурсне покрете; и
- 3). ундулаторни покрети, при којима се земљиште тресе таласасто. Сукурсни покрет простирањем у страну, може прећи у ундулаторни. Са неколико примера објаснићемо боље те врсте покрета:

А). У *Калабрији* је 1783. беснио је ужасан земљотрес. Тада је порушено на 400 градова и уништено 100000 људских живота. Морски

талас необичне висине гурнуо је скоро 20 км. од обале и при својем повратку одвукао је у бездну морску 2473 становника. Земља се била грдно испуцала, пукотине су неке биле широке по 32 м. Тада је по-стало једно језеро дугачко 550 м. а 16 м. дубоко (Lago del Tolfino). Тек после 10 година престали су потреси. Само код Монтелеоне из-бројано је 949 удара за једну годину. За време тога земљотреса ви-дело се, како су планински врхови цупкали (подигравали) горе и доле, широка планинска била постала су узаним гребенима, рушевине пре-градише море у долинама, зграде се порушише, многе куће бише ба-чене у ваздух заједно са темељима као каквом мином, камење из кал-дрме летело је у вис као картечи из топа.

У *Риобамби* (град у држави Еквадору; Ј. Америка) избацивани су лешеви из гробова 1797; људи по стотинама бачени у вис падаше мртви на један високи брежуљак с ону страну реке.

У *Чили* (Ј. Америка) избачен је из земље врло велики стуб за заставу, који је био дубоко укопан 1797).

То су били сукусорни земљотреси т. ј. удари оздо.

Б.) У *Калабрији* се 1783. повијало дрвеће тако јако, да су гране ударале у земљу и ломиле се. На дугачком низу дрвећа могло се из далека посматрати простирање земљотресног таласа.

У *Мисури* (Сев. Америка) су се 1811. шуме делудале као класје при олујном ветру.

У *Багангу* (Кина) 1870. земљиште, које је пре једног тренутка било мирно, таласало се као кад се мирна морска површина узбурка сиљном буром.

У *Каџакасу* (Ј. Америка) 26. марта 1812. изгледало је земљиште као нека течност кад јако кључа.

У *Порт-Ројалу* (Јамајка) људи су тискани овамо онамо и ужасно осакаћени бацани једни кроз друге 7. јуна 1692.

То су били ундулаторни т. ј. таласасти земљотреси, који по ја-чини ни мало не уступају оним најјачим сукусорним ударима.

Јаки земљотреси врло често су у вези са постајањем пукотина, које се често пута, као код земљотреса у последњем примеру, нагло отварају и затварају. Оне у таким приликама захватају људе, прити-скују их и гњече, па их тако или сасвим или у појединим деловима онакажене опет избацују на површину. У Калабрији су на неким мес-тима пропадале куће у покотине, које су се по том опет склапале, многе друге су и остале онако разјапљене. У Лисабону је таква једна пукотина прогутала мермерни кеј са свим људством, које беше из-бегло тамо.

Слабији земљотреси, који не причињавају тако ужасне последице, наступају свакако често као удари оздо, врло често као удари са стране или и као таласасти покрети. Удар или талас наступа врло често само

једном, а често пута се и понављају; каткад их прати и дуже дрхтање.

Врло осетљиви инструменти показују на сваком месту готово посвездневно дрхтање земљишта, од којих су понека слаби земљотреси, понека изданци далеких земљотреса, док друга могу долазити само од узрока на самој површини. Посматрања која су се некада наводила као докази о неком обртању т. ј. ротаторном кретању, показала су се сада као нетачна. Таква врста кретања до сада није посматрана.

Земљотреси су најжешћи у површној кори Земљиној с тога, што она није оптерећена великим притиском као дубљи слојеви. У бунарима, рудокопима, тунелима итд. потреси се осећају махом много слабије, а некада чак и ни мало. Кроз дебеле растресите масе шљунка или рупевина, они се простиру онако исто тешко, као што се звук тешко простире кроз струготине од дрвета или што томе слично. На против, ако на чврстој стени лежи танак слој шљунка, онда се он потреса одвећ јако, готово онако као песак на кутији каквог резонатора. И у Лисабону, и у Калабрији, и у Врањи (1904) била су на танком слоја шљунка и муља опустошења увек најјача, док се у Берлину, Бреслави итд. где су растресите масе врло моћне, земљотреси опажају само врло ретко и то слабе јачине. Приликом великог земљотреса у Врању (22. марта — 4 априла 1904) констатовано је да су више пострадале зграде у горњем крају и око пијаце него ли у доњем крају с тога, што се у горњем крају изнад стеновите подлоге, која се спушта са Пљачкавице налази танак слој муља, док је доле, ближе Морави, слој муља врло дебео, те ту потрес и није учинио велике штете.

Често пута опажају се потреси врло различито на врло блиским тачкама (вероватно и због појаве интерференције). Једна са кућа може срушити док се у суседној кући ништа не опажа (Сирија 1837, Врање 1904). Другда пак опажају се истоветне појаве на великим просторима. У год. 1827. била су разорена сва места од Боготе до Попајана на дужини од 1500 килом. (16 новембра). Године 1856. потресене су све земље око Средиземног Мора од Сирије до Корзике. Лисабонски земљотрес распростра се на површину већу четири пута од Европе.

Ну поред тих примера стоји с друге стране мноштво локалних земљотреса, који су ограничени само на мале површине. Тако је земљотрес у марту 1879. у долини Линта (Швајцарска) побацао с постеље становништво, које је тада спавало, а распростра се на запад само до Рајса а ка северу већ у Глаарусу, а југу већ у предњој Рајнској области није ни онажен. Исто тако и Осанички земљотрес (1. октобра 1904. п. н.) окр. пожаревачки узнемирио је све сељаке у поноћи јаким тресењем и ужасном подземном хуком, а већ у непосредној околини био је слабији и осетио се само на простору до Жагубице на једној и преко Сења до Бигренице на другој страни. Као сметње и границе томе

простирању потреса јављају се некада долине, а некада планине. Већини је број потреса што се проносе кроз целе Алпе.

Брзина простирања потреса у главном се креће од 350 м. до 500 м. у секунди. Изузетно може та брзина спасти и на 150 м. али али се може попети и на 800 м. у секунди.

И на води се опажају земљотресне појаве. Лађа се може потрести као да је јако насела, ужета се могу покидати, катарке поломити, па да се ипак не примети неко нарочито покретање воде. Сасвим су друга појава они страшни морски таласи, који не ретко опустошавају обале а јављају се као пратња земљотреса често пута на неколико минута, каткад и на неколико сати после самога земљотресног удара. Тако је на пр. 1724. таквим таласом сасвим разорен град Лима (Перу; Ј. Америка) тако да ни један становник није остао у животу, лађе су биле одбачене читав сахат далеко од пристаништа, а остаци града завитлани даље ка копну. Тај град, као и у опште места у Перу, ужасно страда од земљотреса, који изазивају циновске таласе. И слатководна језера потресају се и то не баш тако ретко. Многа швајцарска језера општегила су своје обале приликом лисабонског земљотреса и таласала се као вода у чаши, кад се чаша јако удари.

Више пута се земљотрес јавља само у једном удару. Трајање му износи тек неки део секунде. Индулаторни покрети трају нешто дуже. Већином су најужаснија опустошења дело од само неколико секунда. Трајање земљотреса већина посматрача оцењује као дуже но што је у ствари, јер се увек прецењује свако трајање које се преживи у страху и напрегнутом стању. Само се мањи земљотреси састоје од једног јединог удара. Често пута нижу се брзо један за другим више удара и чине један земљотрес. Некада више таквих земљотреса скупа чине једну земљотресну периоду кад изгледа да су повезани међу собом по времену и потресеном пределу. Месеца априла 1904 (п. н.) прошао је један удар од Малеш-планине у Мађедонији и опажен је чак до Немачке. Потреси су отпочели 4 априла (22. марта) а завршили се тек после девет месеци 29. децембра (16. дек.) исте године. Тако исто и 25. јула 1855. пронео се један удар од Виспа по целој Швајцарској чак и до Париза. Још четири месеца после тога, с времена на време, јављали су се слабији удари, па је, како изгледа, тек од 1857. повраћена равнотежа код Виспа и тиме је завршена та земљотресна периода.

Први удар ретко кад да је најјачи, а готово није никада последњи. На Хондурасу набројано је за једну недељу 108 удара, који су заједно чинили једар земљотрес. На Хавају (Сандвичка острва) одржавао се 1868. један земљотрес неколико месеци; само у марту месецу набројено је 2000 земљотресних удара.

Има неких предела земљине коре где су земљотреси врло чести. Те пределе назваћемо потресним областима. Међу њима најистакнутија

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

је западна обала Јужне Америке. На пр. град Лима (у Перу) разоран је ових година: 1856, 1630, 1687, 1697, 1699, 1716, 1725, 1732, 1734, 1745, 1746 (29. новембра причињена је штета 600 милијона динара), 1806, 1828, 1868. У Европи су потресене области: Италија, Шпанија Алпи и Македонија. На целој Земљиној површини познато је 4620 земљотреса у годинама 1850 до 1857. Многи од њих састављени су од великог броја појединачних удара. Од тога броја 1005 земљотреса за 582 дана десило се у западним Алпима, а 81 земљотрес за 68 дана десило се у источним Алпима. Године 1764. у пролеће набројано је у кантону Гларусу, сваког месеца преко 20 различитих удара од којих већина није опажена изван тога кантона. Званична статистика у Италији наводи у години 1870., ма да се те године није десило никакав јачи земљотрес, да је земљотресом порушено или јако оштећено 2225 кућа, 98 људи убијено, 223 рањено. Просечно се свакога дана на целој Земљи догађа око 2 земљотреса, који се често пута састоје од многобројних појединих удара.

Појаве звука јављају се као споредне, које прате земљотресе. Звук се јавља каткад као подземна грмљавина, каткад као звек, некад земљиште шушти или праска. Ну ма каква била појава земљотресног звука, она је или развученог трајања или је кратка као пуцањ. Звук се може појавити истовремено са потресом, може претходити потресу или се јавити по престанку потреса.

Приликом земљотреса, овде-онде избијају из земље гасови, дим и неки особити мирис. Муљ или водоскоци теку из пукотина. Ваздух је често пута јако електричан, те може наступити неко светлење налик на муњу или наступити узнемиреност или скретање магнетске игле. Још много чешће и нема таквих појава.

Неки део земљотресних покрета узрок је трајном померању места. Код Синдреа у делти Индуса издизао се нагло 1819. услед земљотреса т. зв. „Алах-Бунд“ или „Божји Брег“, благо брежуљкасто било у дужину $8\frac{1}{2}$ километара, $4\frac{1}{2}$ метра висине и 22 километра ширине. Нису баш ретки случајеви ни они када се земљиште подиже или спушта до знатних размера. Јануара 1855. пристаниште код Нипона издигло се тако јако, да је од тада неупотребљиво. Пристаниште код Консепциона (Чили) услед земљотреса 24. маја 1750. остало је стално суво; целом обалом налазе се на око $1\frac{1}{2}$ метар над морем банци од изумрлих острица. Код Синдреа је 1819. потонуо један предео и од тада је ту морски залив дубок од 1 до 5 м. са површином преко 700 кв. км.

Вега земљотреса са приликама времена тражила се још од старина на све могуће начине. Не може се порећи, да се често пута дешава заједно са појавом земљотреса ненормално време н. пр. изненадна густа магла преко грдних просторија у доба када она није обична појава, нагло падање барометра, изненадно охладњење ваздуха. Може

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

бити да то чак и стоји у вези са појавама земљотреса. Ну ипак претезу бројем они случајеви кад време остаје са свим независно од појава земљотреса. Према многим статистичким подацима, као да су земљотреси ноћу нешто чешћи него дању, да су у јесен и зими чешћи него лети. Утицај Месечева положаја изгледа да је сасвим без вредности. У доба пуног и младог Месеца и кад је он у најближем положајем положају према Земљи, земљотреси су нешто чешћи него у доба између тога. Због честоће земљотреса, врло је отежана њихова статистика. Кад се узме за основицу ма које гледиште теориско, увек се може лако наћи велики број земљотреса, који је могу поткрепити. У близини вулкана јачи земљотреси претходе јаким ерупцијама, а нарочито ако је вулкан дуго пре тога био примирен. Неке потресне области имају вулкана, али и многи други предели, у којима никако нема вулкана, показују толико земљотреса, да се рачунају у јаке потресне пределе. На Сандвичким острвима збијају се многи земљотреси без ерупција, а бивају и ерупције без знатнијих потреса. Највећи и најраспрострањенији готово се никада не поклапају са ерупцијама. Шта више, велики број земљотреса нема баш никакве непосредне, а многи чак немају ни посредне какве везе са вулканима. У ту врсту земљотреса по пореклу, спадају и сви наши, српски земљотреси, који су до сада констатовани. Од интереса је, да се наш народ појавама земљотреса не плаши толико самих тих појава, колико страхује, да се ту у близини „не појави вулкан“. Отуда и многа погрешна опажања у нас, да се при неком земљотресу видела или „нека ватра“, али нека „друга светлост“ итд. Ну у колико нам то констатовање: да наши земљотреси немају везе са вулканима — може служити за утеху, у толико с друге стране не можемо бити равнодушни према факту: да тектонски потреси, какви су наши, могу бити и пространји и опаснији, те да нам с тога ваља добро проучити их и старати се, да се учине потребне предохране ради смањивања те опасности, а тога средстава има и може се извести.

(СВРШИЊЕ СЕ)

ПРОФЕСОРСКИ ИСПИТИ

ЗА ШКОЛСКУ 1905. И 1906. ГОДИНУ

У овој школеској години до сада се је пријавило за полагање професорског испита четрнаест проф. кандидата. Пријавила су се г.г.: *Борђе Паукович*, пређ. суспенат, порезник београдског пореског одељења; *Михаило Ђ. Милдиновић*, суспенат шабачке гимназије;

Д-р Душан Пантелић, супленат у Зајечару; Лазар Кнежевић, супленат врањске гимназије; Јован Ђ. Јовановић, супленат мушке учитељске школе у Јагодини; Милан А. Тодоровић, супленат јагодинске учитељ. школе; Риста Цветковић, супленат врањске гимназије; Коста Јовановић, учитељ. чачанске гимназије; Никола Ђ. Николић, супленат III београдске гимназије; Радојко Ђ. Деметровић, супленат II београдске гимназије; Милан Ђ. Карић, супленат крагујевачке гимназије; Милан К. Петковић, супленат крагујевачке гимназије; Божидар Валовић, наставник српске гимназије у Солуну; и Михаило М. Лукић, супленат I београдске гимназије.

Г. Лазар Кнежевић, проф. кандидат одустао је од полагања испита због болести.

Од пријављених кандидата до сада су завршили са полагањем испита ови:

Ђорђе Паунковић, порезник београдског пореског одељења — проф. кандидат, пријавио се да полаже професорски испит по други пут из групе предмета: Историја општа са српском као главни, географија као споредни предмет (чл. 116. тач. 5. зак. о сред. школама) и француски језик.

У испитном одбору били су: председник г. Сава Урошевић; чланови испитног одбора: г. Д-р Драгољуб М. Павловић (за Општу Историју Средњег и Новог Века), г. Д-р Станоје Станојевић, (за Општу Историју Старог Века и Историју Српског Народа), г. Ваца Димић, (за школско законодавство и администрацију), г. Сава Антоновић, (за Географију), г. Влад. Вулићевић (за француски језик), г. Гаврило Јовановић, (за историју српске књижевности и српски језик) и г. Светислав М. Максимовић, (за психологију, логику, педагогику и методику).

Као домаћи састав кандидат је поднео обрађену тему: „*Постанак и развитак апсолутизма у Француској*“. Према оцени домаћег рада кандидатова, који су оценили г.г. Д-р Драг. М. Павловић и Д-р Станоје Станојевић, испитни је одбор, усвојивши њихов суд, одлучио да се кандидат може пустити на полагање професорског испита.

Општи испит кандидат је полагао 18. новембра 1905. године у Министарству Просвете и Црквених Послова. Били су присутни сви чланови испитног одбора.

Члан испитног одбора г. Гаврило Јовановић, испитивао је из српског језика с књижевношћу. Кандидат је добио ова питања: О постајању простих и сложених речи. — О реченици. — О народним песмама.

Члан испитног одбора г. Светислав М. Максимовић, испитивао је из психологије, логике, педагогике и методике. Кандидат је добио ова питања: Опште чуло и специјална чула. — Психички спојеви. — Асоцијативне и аперцептивне везе представа. — Основни облици мишљења. — Обим и садржина појма. — Закони закључка. — Средства којим се постизава васпитни циљ. — Значај примера у васпитању. — Начело природности и саморађје. — Биографски и прагматични метод у историској настави. — Прогресивни и регресивни метод.

Члан испитног одбора г. Ваца Димић, испитивао је из школског законодавства и администрације.

Кандидат је добио ова питања: Врсте средњих школа у нас. — Упис ученика. — Превођење ученика. — Случајеви отпуштања ученика из школе.

Члан испитног одбора г. Владислав Вулићевић испитивао је из француског језика. Кандидат је читао, преводио и по диктату писао из књиге: „Waterloo, par Thiers, на стр. 11. од... Napoléon après avoir fait ramasser...“

Према оцени испитивача, испитни је одбор, усвојивши њихов суд одлучио: да је кандидат положио општи испит.

Писмени испит држан је 19. новембра, 1905. год. у другој београдској гимназији. Били су присутни сви чланови испитног одбора.

Од питања, која су предложили чланови испитног одбора г.г. Д-р Драг. М. Павловић и Д-р Станоје Станојевић, а која је испитни одбор усвојио, кандидат је изабрао и обрадио: „Узроци и последице крсташких ратова“.

Оцену о писмену раду кандидату дали су: г.г. Д-р Драг. М. Павловић и Д-р Станојевић, испитни одбор, усвојивши њихову оцену, одлучио је да је кандидат положио писмени испит и да се пусти на усмени испит.

Усмени испит кандидат је полагао 23. новембра 1905. године у Министарству Просв. и Цркв. Послова. Били су сви чланови испитног одбора.

Члан испитног одбора г. Д-р Станоје Станојевић, испитивао је из историје српскога народа. Кандидат је добио ова питања: Хришћанство код Срба. — Часлав. — Извори за Св. Саву. — Законик Душанов. — Литература о Косовској Битци. — Узроци турских освајања. — Берлински конгрес.

Члан испитног одбора г. Д-р Станоје Станојевић, испитивао је и из историје опште старог века. Кандидат је добио ова питања: Узроци и последице Пелопонеског Рата. — Александар Велики. — Други Пунски Рат. — Цезар и Август. — Узроци распадања Римске Империје.

Члан испитног одбора г. Д-р Драг. М. Павловић, испитивао је из опште историје средњег века. Кандидат је добио ова питања: Узроци, ток и последице стогодишњег рата између Енглеске и Француске. — Разлика између феодализма у Енглеској и Француској. — Крсташки ратови.

Члан испитног одбора г. Д-р Драг. М. Павловић, испитивао је и из историје опште новог века. Кандидат је добио ова питања: Ратови Луја XIV. — Стогодишња борба између Енглеске и Француске о превласт на мору у XVIII. веку. — Енглески ратови у почетку XIX века против Француске.

Члан испитног одбора г. Сава Антоновић, испитивао је из географије. Кандидат је добио ова питања: О значају Средоземног Мора. — Монсунске области и њихов значај за светску културу и трговину. — Да се упореди орографски облик Европе и Северне и Јужне Америке. — О струјама.

Према оцени испитивача испитни је одбор, усвојивши њихов суд одлучио: да је кандидат положио општи испит.

Практични испит кандидат је полагао у првој београдској гимназији 25. новембра 1905. год. Били су сви чланови испитног одбора. Практично предавање кандидат је држао из историје српскога народа у IV. разреду исте гимназије и предавао је о теми: „*Владика Црногорски Данило*“.

Према оцени целокупног успеха који је кандидат показао у свима деловима стручнога испита, испитни је одбор, одлучио: да је кандидат положио професорски испит.

Михаило Ђ. Миладиновић, супленат шабачке гимназије, пријавио се за полагање професорског испита из групе предмета: историја општа са српском као главни, географија као споредни предмет (чл. 116. тач. 5. зак. о сред. школама) и немачки језик.

У испитном одбору били су: председник г. Сава Урошевић; а чланови: г. Д-р Драгољуб М. Павловић, (за општу историју новог века), Д-р Станоје Станојевић (за историју српскога народа и општу историју средњег века), г. Васа Димић (за школско законодавство и администрацију), г. Сава Антоновић, (за географију), г. Гаврило Јовановић (за српски језик и књижевност), г. Мирко Поповић, (за немачки језик), г. Д-р Михаило Р. Поповић, (за општу историју старог века) и г. Д-р Миливоје Јовановић, (за психологију, логику, педагогику и методiku).

Као домаћи састав кандидат је поднео обрађену тему: „*Односи између Турске, Русије и Србије од краја XVIII века до 1813. године*“. Домаћи састав кандидатов оценили су: г. Д-р Драг. М. Павловић и г. Д-р Станоје Станојевић. Испитни је одбор, усвојивши њихову оцену, одлучио: да је кандидат у својем домаћем саставу показао довољну научну и литерарну спрему и да се према томе може пустити на професорски испит.

Општи испит кандидат је полагао 3. новембра, 1905. године у II београдској гимназији. На испиту су били сви чланови комисије.

Члан испитног одбора г. Гаврило Јовановић, испитивао је из српског језика с књижевношћу. Кандидат је добио ова питања: Лингвистика и филологија, фазе у разитку језика. — О стаблу аријских језика; подмлађена фокализација и формација глаголских облика. — Сарајлија. — Мушички. — Видаковић.

Члан испитног одбора г. Мирко Поповић, испитивао је из немачког језика. Кандидат је читао, преводио и по диктату писао из књиге: Prof. D-r H. v. Dadelsen: Deutsches Lesebuch IV. Theil 204. Die erste Theilung Polens стр. 316. и по диктату писао: 206. „Die Sturm auf die Bastille“. стр. 320.

Члан испитног одбора г. Д-р Миливоје Јовановић, испитивао је из психологије, логике, педагогике и методике. Кандидат је добио ова питања: Утицај интелектуалних процеса на чувствене и обратно. — Облици и вредности разних закључака. — Принцип концентрације. — Настава у концентричним круговима. — Главни и споредни задаци историјске наставе. — Културно историјски моменат.

Члан испитног одбора г. Васа Димић, испитивао је из школског законодавства и администрације. Кандидат је добио ова питања: Ко може бити ученик гимназије и како се ступа у гимназију? — Приватни ученици. — Школарина. — Благоејанци. — Исписивање ученика.

Према оцени испитивача, испитни је одбор, усвојивши њихов суд, одлучио: да је кандидат положио општи испит.

Писмени испит држан је 15. новембра 1905. год. у II. београдској гимназији. Били су сви чланови испитног одбора.

Од питања, која су предложена од стране: г.г. Д-р Драг. М. Павловића и Д-р Михаила Р. Поповића, а која је испитни одбор усвојио, кандидат је изабрао и обрадио: „*Реформација и контрареформација*“. Писмени рад кандидатов оценили су г.г. Д-р Драг. М. Павловић и Д-р Станоје Станојевић. Према њиховој оцени, коју је испитни одбор усвојио, одлучено је: да је кандидат положио писмени испит и да се према томе меже пустити на усмени испит.

Усмени испит кандидат је полагао 16. новембра 1905. год. у Министарству Просвете. Били су присутни сви чланови испитног одбора.

Члан испитног одбора г. Д-р Станоје Станојевић испитивао је из историје српскога народа. Кандидат је добио ова питања: Далмација према Угарској. — Рашка као средиште Српскога Народа. — Зета према Рашкој. — Извори за владу Уроша I. — Узроци турских освајања. — Литература о Првом Устанку. — Устанак Срба у Угарској 1848. године.

Члан испитног одбора г. Д-р Михаило Р. Поповић, испитивао је из опште историје старога века. Кандидат је добио ова питања: Значај Феничана у старом веку. — Поређење између Солоновога и Ликурговога уређења. — Златни Век Периклов. — Владавински облици у Грка. — Подела Римске Империје. — Прелазак из монархије у римску републику. — Реформе браће Граха. — Константин Велики. — Хришћанство.

Члан испитног одбора г. Д-р Станоје Станојевић, испитивао је и из опште историје средњег века. Кандидат је добио ова питања: Извори о Карлу Великом. — Литература о аустријској историји. — Верденски уговор. — Постанак папске државе. — Сарацени на истоку и западу. — Фридрих I и Ломбардија. — Четврти Крсташки Рат. — Хус.

Члан испитног одбора г. Д-р Драг. М. Павловић, испитивао је из историје опште новог века. Кандидат је добио ова питања: Ратови за доба револуције и Наполеона (1792—1815). — Устави у Француској од 1780. до 1875. године. — Луј XIV. личност и систем. — Петар Велики.

Члан испитног одбора г. Сава Антоновић, испитивао је из географије. Кандидат је добио ова питања: О привидном и стварном кретању сунца. — О планинама и планинским системима. — О значају Атланског океана.

Према оцени испитивача, испитни је одбор, усвојивши њихову одлуку, одлучио да је кандидат положио усмени испит.

Практични испит држан је 19. новембра 1905. год. у II београдској гимназији. Били су сви чланови комисије. Кандидат је држао практично предавање у VII₂ разреду, којом је приликом предавао *О Јованки Орлеанки*.

По свршетку практичног испита испитни је одбор, оценивши целокупни успех у свима деловима стручнога испита, већином гласова одлучио: да је кандидат положио професорски испит.

Д-р Душан Пантелић, суплемент зајечарске гимназије, пријавио се да полаже професорски испит из групе предмета: историја општа са српског као главни, географија као споредни предмет (чл. 116. тач. 5. зак. о средњим школама) и немачки језик.

У испитном одбору били су: председник г. Сава Урошевић, чланови: г.г. Д-р Драг. М. Павловић (за општу историју новог века), Д-р Станоје Станојевић, (за историју српског народа и општу историју средњег века), Сретен Ј. Стојковић, (за школско законодавство и администрацију), Сава Антоновић, (за географију), Гаврило Јовановић, (за српски језик и књижевност), Јован Марјански, (за немачки језик), Д-р Михаило Р. Пововић, (за општу историју старог века) и Светислав Максимовић (за психологију, логику, педагогику и методику).

Као домаћи састав кандидат је обрадио тему: „Аустрија и папство 1655—1667. године“. Домаћи састав оценили су г.г. Д-р Драг. М. Павловић и Д-р Станоје Станојевић. Према довољно научној и литеарној спреми показаној у домаћој теми, испитни је одбор дозволио кандидату полагање проф. испита.

Општи испит полагао је 17. новембра 1905. год. у Министарству Просв. и Цркв. Послова у присуству свију чланова испитног одбора.

Члан испитног одбора г. Гаврило Јовановић, испитивао је из српског језика с књижевношћу. Кандидат је добио ова питања: Разлика између књижевног језика Св. Саве и Вука Ст. Караџића. — Формација глаголских облика. — О Гундулићу.

Члан испитног одбора г. Сретен Ј. Стојковић, испитивао је из школ. законодавства и администрације. Кандидат је добио ова питања: Циљ и врсте средњих школа. — Наставни план. — Послови у средњим школама у почетку школске године. — Правила о пријемним испитима — Администрација канцеларијска: врсте актова и канцеларијских књига.

Члан испитног одбора г. Свет. М. Максимовић, испитивао је из психологије, логики, педагогике и методике, и дао је ова питања кандидату: Субјективни и објективни психички елементи. — Интензивне и екстензивне представе. — Подела појмова по категоријама. — Врсте судова по односу између субјекта и предиката. — Закључак. — Анализа и синтеза. — Подела педагогије. — Могућност васпитања. — Границе васпитања. — Васпитни циљ. — Главна дидактична начела. — Методика историјске наставе: циљ, распоред, обрада.

Члан испитног одбора г. Јован Марјански, испитивао је из немачког језика. Кандидат је: читао, преводио и по диктату писао из књиге: *Die Lebensbeschreibung, Karl des Grossen und Ludwig des Frommen*. von Einhard und Thegan; на стр. 65. „Siebzehntes Kapitel“.

Оцену испитивача, о одговорима кандидатовим, испитни је одбор усвојио и одлучио: да је кандидат положио општи испит.

Писмени испит држан је 15. децембра 1905. год. у II београдској гимназији. Присуствовали су сви чланови испитне комисије. Од питања која су предложили г.г. Д-р Драг. М. Павловић и Д-р Станоје Станојевић, а која је испитни одбор усвојио, кандидат је изабрао и обрадио тему: „Реакција у Европи у XIX. веку.“ Писмени рад кандидатов оценили су г.г. Драг. М. Павловић и Д-р Станоје Станојевић. Ову

оцену испитни је одбор усвојио и одлучио: да је кандидат положио писмени испит.

Усмени испит који је држан 16. децембра 1905. год. кандидат је полагао у Министар. Просвете и Цркв. Послова.

Члан испитног одбора г. Д-р Станоје Станојевић, испитивао је из историје српског народа. Кандидат је добио ова питања: Балкан за време доласка Срба. — Значај доласка Мађара. — Угри према Босни. — Распад Душанове државе. — Литература о 15. веку. — Зашто је устанак 1804. године букнуо баш у Шумадији?

Члан испитног одбора г. Михаило Р. Поповић, испитивао је из опште историје старог века. Кандидат је добио ова питања: Улога мисирске државе у староме свету. — Феничанске колоније и значај њихов. — Ујединачке установе у старих Грка. — Пелопонески рат; узроци и последице. — Односи између Македоније и Грчке у старом веку. — Главни моменти и личности у аграрној борби у римској републици. — Доба Марија и Суле; карактеристика. — Император Август. — Император Диоклецијан.

Члан испитног одбора г. Д-р Станоје Станојевић, испитивао је из историје опште средњег века. Кандидат је добио ова питања: Хришћанство и варвари. — Римско царство немачког народа. — Постанак херцештва. — Литература о Аустријској историји. — Постанак Аустрије и литература о томе.

Члан испитног одбора г. Д-р Драг. М. Павловић, испитивао је из опште историје новог века. Кандидат је добио ова питања: Ратови за време револуције и Наполеона (1792—1815). — Устави у Француској од 1789—1875. године. — Луј XIV; његова личност и систем. — Петар Велики. — Пољска револуција у XIX. веку. — Белгијска револуција 1830. године.

Члан испитног одбора г. Сава Антоновић, испитивао је из географије. Кандидат је добио ова питања: Алпи. Његово простирање, највише тачке, превоји, уздужне долине и њихов значај за хидрографију средње, западне и јужне Србије. — Физички опис Америчке Уније и њена материјална култура.

Оцену испитивача, о одговорима кандидатовим, испитни је одбор усвојио и одлучио: да је кандидат положио усмени испит.

Практични испит кандидат је држао 17. децембра 1905. год. у VI. разреду београдске реалке и том је приликом предавао о теми: „Значај, узроци и последице крсташких ратова”.

По свршетку свих испита, испитни је одбор оценио целокупан успех, који је кандидат показао у свима деловима стручног испита и једногласно одлучио: да је кандидат положио професорски испит.

Јован Ђ. Јовановић, суспенат мушке учитељске школе у Јагодини, пријавио се да полаже професорски испит из групе предмета: Педагогика и методика са основима психологије, логике и историје философије као главни и немачки језик као споредан предмет (чл. 116. тач. 12. зак. о сред. школама).

У испитном одбору били су: председник г. Сава Урошевић, чланови: г.г. Васа Дамић, (за школско законодавство и администрацију),

Д-р Бранислав Петронијевић, (за психологију, логику и историју философије), Ђура Б. Димић, (за немачки језик с књижевношћу), Милутин К. Драгутиновић, (за историју српског народа, српски језик и историју српске књижевности) и Светислав М. Максимовић, (за педагогику и методiku).

Као домаћи састав кандидат је поднео свој штампани рад: „*Методика рачунске наставе у народној школи*“, и молио за одобрење да се овај рад прими место домаћег састава за професорски испит. Као референти за ову ствар били су одређени г.г. Д-р Бранислав Петронијевић и Светислав Максимовић. Према њиховом реферату, а на основи чл. 122. закона о средњим школама, испитни је одбор одлучио: да се овај штампани рад г. Јовановића може примити место домаћег састава.

Општи испит кандидат је полагао 3. децембра 1905. год. у Министарству Просвете и Црквених Послова. Присуствовали су сви чланови комисије.

Члан испитног одбора г. Милутин К. Драгутиновић, испитивао је из српског језика с књижевношћу и историје српског народа. Кандидат је добио ова питања: Логичка анализа једнога места из пева „Браћо Дечански“, од Јована Суботића. — Чиме могу српска књижевна дела помоћи наставу психологије и логику? — Поглед на „*Горски Вијенац*“. — Византинизам старе српске књижевности. — Поглед на стварање српске државе у прошлости.

Члан испитног одбора г. Васа Димић, испитивао је из школског законодавства и администрације. Кандидат је добио ова питања: Историја учитељских школа и њихно уређење. — Разлика у начину превођења ученика средње и учит. школе. — Испити — Основна настава.

Испитни одбор, усвојивши оцену испитивача, одлучио је: да је кандидат положио општи испит.

Писмени испит био је у П. београдској гимназији 19. децембра 1905. год. у присуству свију чланова испитног одбора.

Од усвојених питања, која су предложили г.г. Д-р Бранислав Петронијевић и Светислав М. Максимовић, кандидат је изабрао и обрдио тему. „*Крајња циљ васпитања*“.

Оцену, коју су, о писмену раду кандидату, дали г.г. Д-р Бранислав Петронијевић и Светислав Максимовић, испитни је одбор усвојио и одлучио: да је кандидат положио писмени испит и да се пусти на усмени.

Усмени испит држан је 21. децембра 1905. год. у Министар. проев. и цркв. послова у присуству свију чланова испитне комисије.

Члан испитног одбора г. Светислав М. Максимовић, испитивао је из педагогике и методике. Кандидат је добио ова питања: Подела науке о васпитању. — Моралне идеје. — Теорија наставног плана. — Orbis pictus. — Генетички метод. — Хевристичан метод. — Основна дидактична начела. — Интереси. — Формални ступњевци. — Техничко васпитање. — Методи првога читања и писања. — Обрађивање граматице. — Безедов.

Члан испитног одбора г. Д-р Бранислав Петронијевић испитивао је из психологије, логику и историје философије. Кандидат је добио ова питања: О Веберовом закону. — Теорија опажања простора. —

Представа „ја“. — Непосредно закључивање. — О индукцији. — Анаксагора. — Кантова етика. — Хербартова метафизика.

Члан испитног одбора г. Бура Димић, испитивао је из немачког језика с књижевношћу. Кандидат је испитиван из појединих делова граматике. — Преводио је са српскога на немачки и читао и преводио из Schiler-а из његове приступне беседе: „Aus der akademischen Antrittsrede.“

Испитни одбор, усвојивши оцену испитивача, одлучио је: да је кандидат положио усмени испит.

Практични испит кандидат је држао у IV. разреду женске учитељске школе 22. децембра 1905. год. којом је приликом предавао о теми: „Почетна настава читања“.

Оценивши целокупни успех, који је кандидат показао у свима деловима стручнога испита, испитни је одбор одлучио: да је кандидат положио професорски испит.

(Наставиће се).

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Д. Зрнић **Општа историја** за више разреде средњих школа. По различним писцима израдио — *Нови век*, Београд. Штампано у српској краљевској државној штампарији, 1904. Цена 3·50 дин. 8° стр. 190.

Годину дана после првог издања свога Средњег века, штампаног као рукопис, издао је г. Зрнић и Нови век са свима оним лепим особинама, које сам са похвалом истакао у својој оцени његова Средњег века (в. Просветни Гласник од год. 1905. стр. 107—129.) Г. Зрнићу је најме пошло за руком да историјске догађаје и Новог века исприча објективно, задахнувши своје причање слободоумним духом, да му причање буде јасно а уз то и занимљиво, да не буде преопширно а да ипак обухвати све важне догађаје, и да му се излагање темељи на најновијим резултатима историјског истраживања. Поред ових лепих страна много много диже вредност г. З.-евој књизи врло zgodна и прегледна подела изложеног градива, као што и то, што су чисто ратни догађаји, тако рећи, само додирнути, али увек у вешто збијеном прегледу, таман толико, колико је потребно да се не изгуби веза између историјских догађаја. Ја ово уписујем г. З-у у нарочиту заслугу, јер гледам у том његову поступку велики напредак спрема начина писања о тој ствари у свима нашим дојакшоњим школским књигама за историју. Испоредимо само, примера ради, писање г. З-ево о Верским ратовима у Француској 1562—1598 (стр. 28—29.), о Тридесетогодишњем рату 1618—1648 (стр. 32—38.), или, да кажем, о Седмогодишњем рату 1756—1763. (стр. 90—91.), или о Рату за независност североамеричких колонија 1775—1783. (стр. 98—99.) са писањем о истим ратовима, рецимо, г. Vjekoslava Klaića у његовој *Povjesnici novoga vijeka* (III. издање Загреб 1897., које је „приредио“ по Fr. V. Kozinku) на стр. 51—53., 72—82., 149—153. и 177—180., па ћемо, не само у простору него и стварно, опазити велику разлику, коју ћемо најзгодније предочити овим речима: г. Klaić као да заборавља за кога пише своју *Povjesnicu*, као да је пише за ученике кадетских школа или војних академија тако и сувише потанко описује ратне догађаје, док је г. Зрнић свестан да пише своју историју за *грађанске* средње школе: гимназије, реалке, учитељске школе, па чак, можда, и за више девојачке школе. Јер, нашто *тим* ученицима и ученицама пунити главе са

сијасет имена бојишта и војсковођа, као што то чини г. Клајс и као што су то досада радиле готово све наше школске књиге за историју? И није ли то одлучан напредак, када се нашао један паметан писац, који је увидео да треба, на вешто и умео, прекинути са том глумом и штетном традицијом школских књига за историју?

Када бисмо наставили сравњивати г. Клајс-еву и г. Зрнићеву историју Новог века и у чисто стварном погледу, то би сравњење, без сваке сумње, испало у прилог г. З-у. То је више него јасно. Зато тиме не ћу трошити ни времена ни простора, него ћу, место тога, нарочито истаћи неке партије у г. З-евој књизи, које су особито успеле. Те су партије, по мом мишљењу, ове: Политички карактер француске реформације (стр. 16.), Вестфалски мир (стр. 37.), Последице Тридесетогодишњег рата (стр. 38.), Револуције у Енглеској (стр. 47—54.), Просвећеност осамнаестог столећа (стр. 73—79.), Носиоци просвећеног апсолутизма (стр. 82.), и још многа zgodna места у осталим, овде неспоменутим, партијама.

После оваког опћенитог признања г. З-у, мој укупни суд о овом његову раду гласиће: Г. је З. врло добро замислио овај посао, читаво је градиво врло прегледно сврстао и стварно га сасвим правилно изложио, али, када се латио да све то и исприповеда т.ј. да све то и напише, — радио је и сувише на брзу руку. Јер ја само тако могу да протумачим неке контрадикције и особито омање погрешке, којих је у овој књизи доста, и онај сваки час рогобатни, а особито за ученике и нејасни стил. А то је велика мана, коју треба, у новом издању, свакако отклонити. О томе ћу у осталом опширније говорити на крају ове своје оцине, а сад ћу да кажем неке своје примедбе, којима је цел да исправе неке — можда и случајне и нехотичне — стварне недостатке и погрешке у овој књизи.

Споменувши у Уводу (стр. 3.) неке моменте, који су учинили „да се нови век издвоји од средњег“, г. З. пропушта споменути и *реформацију*.

Г. З. не говори баш ништа о предживоту *Мартина Лутера* (стр. 5.), а то је безуветно потребно. Јер, да Мартин Лутер није имао такав предживот какав је имао, врло је вероватно да не би постао оно што је, наиме: један од највећих светских хероја. У осталом кад г. З. говори о предживоту Лојолину (стр. 19.), зашто да не говори и о предживоту Лутеру?

Не знам зашто г. З. вели: „*познати*¹ немачки цар Максимилијан I.“ (стр. 5.)?

Г. З. има обичај да у загради спомиње, као неке напомене, разне изреке, имена и називе, и то је сасвим добро. И зато је могао споменути и то, да је „туђе име“ (стр. 6.), под којим је Лутер живео у замку Вартбургу, било Ritter Georg.

За страшни сељачки рат, који је беснео у Немачкој на почетку реформације (1524—1525), г. З. има и сувише благ, па зато и нејасан, израз: „сељаци, пак, устану да олакшају себи спахијске терете“ (стр. 6.)

Г. З. спомиње на стр. 8. у загради опсаду Кисега (не: „Кесега“!), али не би шкодило да је споменуо и славно име Николе Јуришића.

¹ Курзив је мој.

Треба много *јаче* истаћи, да је протестантска вера „законски призната“ аугсбуршким религиозним миром 1555. (стр. 9.)

Г. З. нема право када нише да су *Улриха Цвинглија* „исте побуде руководиле да се одвоји од католичке цркве као и Лутер“ (стр. 11.) Јер, Цвингли је већ а priori поставио себи чисто практичан задатак, наиме да се, пре свега, бори против моралне и политичке корупције „швајцарског Коринта“, т. ј. да спасе своје земљаке од свију зала најамништва, које је у њих цвало као нигде иначе.²

Г. је З. требао протумачити ученицима, шта је то „предестинација“ (стр. 12.).

Добро би било, да је више коју рекао о славном шведском краљу *Густаву Васи* (1523—1560) и да је истакао важност његову за шведску државу и народ (стр. 12.)

Ја бих изоставио ону реченицу о „самовољи и насилничком поступању“ енглеског краља *Хенрика VIII*. (1509—1547) спрам његових жена, као и о тому како се он често женио. (стр. 13.) То додуше није смело досад изостати ни из једне школске књиге за историју, али питам ја, да ли је то ђацима и потребно?

Када је већ Г. З. споменуо за француског краља *Франју I*. (1515—1547) да је био „père de lettres“ (стр. 15.), требао је споменути и то да је за његове владе цветала и индустрија и трговина.

Г. З. нема право када каже да је разлика између *Карла V*. (1519—1556.) и сина му *Филипа II*. (1556—1598.) била и у овом: „Карло је био непријатељ реформацији више из политичких но из религиозних разлога, а Филип је био фанатик, који је волео не бити краљем но владати над неверницима“ (стр. 23.). Јер, такве разлике између њих *није* било, а онда ни споменута карактеристика Филипа II. не одговара историјској истини. Филип II. је хтео да буде заштитник и световни поглавица католичке цркве, а не њен слепо послушни син; он је хтео да утиче на политику, па чак и на догматички развитак католичке цркве. Духовници у Шпанији морали су у питањима организације и дисциплине сматрати њега, краља, својим поглавицом, док их је са св. столицом везивала само вера. Једном речју: никад није држава у новије доба успела да стече толика права над клиром, као баш Шпанија за Филипа II. У питању политике и вере није било између шпањолских Халсбурговаца никакве разлике. Сви су они имали о тим питањима исте назоре. Код њих је верска ревност тако тесно спојена са питањем о власти, да се то двоје не да оделити. Они сматрају *себе* за праве заступнике католицизма, а не папу, који нема никаквих материјалних помоћних средстава.³

Међу узроцима опадању Шпаније за Филипа II. (стр. 24.) требало је споменути и прогањање Мавара.

Исто је тако међу непосредним узроцима, који су изазвали нидерландску револуцију (стр. 25.), требало споменути и тешке и непра-

² D-r Friedrich von Bezold, Geschichte der deutschen Reformation, Berlin, 1890., (Coll. Oncken III. 1.) 601. D-r Martin Philippson, Geschichte der neueren Zeit, Berlin, 1886. I. 118.

³ D-r Martin Philippson, Westeuropa im Zeitalter von Philipp II. Elisabeth und Heinrich IV., Berlin, 1882., (Coll. Oncken III. 2.) 84—87.

ведне порезне наредбе Албине, јер су оне биле подједнак удар како за протестанте тако и за католике, и баш после њих дигао се нидерландски народ листом, као један човек, против Шпаније. У осталом из светске је историје довољно познато, да су материјално зло и тлачење били увек главни узрок народним устанцима.

План *Хенрика IV.* (1589—1610.) „о политичком преуређењу западне Европе“ (стр. 32.) ја не бих спомињао у школској књизи.

Ришеле се није мешао у Тридесетогодишњи рат, „да би помогао немачким протестантима“, као што вели г. З. на стр. 32., него само „да би ослабио Халсбурговце“. Њему, наиме, није било баш нимало стало до немачких протестаната, — реална политика не познаје сентименталности! — него он је желео, да своју отаџбину, Француску, уздигне над све друге државе, што у осталом и г. З. врло zgodно спомиње на стр. 56.

Чешки устанак год. 1618. није био „непосредан узрок“ Тридесетогодишњем рату (стр. 35.), него само *повод*.

Навађајући узроке, који су навели *Фердинанда II.* (1619—1637.) да отпусти Валеништајна (стр. 36.), г. З. пропушта споменути и неповерење самога царског двора спрема Валеништајна.

Г. З. спомиње на стр. 42. и 43. пад Београда 1521. год., али је том zgodом требао свакојако споменути и то, да је исте године пао и *Шабац* Турцима шака, јер је и Шабац, као и Београд, био исто тако важна угарска предстража од Турака.

Споменувши на стр. 42. како су владоци из Халсбуршкога дома установили *војничку границу*, спомиње г. З. у загради име: Рудолф II. и годину: 1578. Војничка граница чека, додуше, још увек свога историографа, али толико је ипак познато и сад, да је, још пре Рудолфа II., цар и краљ *Фердинанд I* ударио *прве темеље* војничкој граници, и зато је требало и њега споменути. Годину почетка војничке границе тешко је одредити, јер се ова установа постепено развијала из незнатних заметака. Али назначена година 1578. није никако умесна. Јер, ако је г. З. помишљао на зидање *Карловца*, као на један епохалан моменат у историјском развоју војничке границе, онда је требао забележити годину 1579.⁴

Било би боље да је г. З. тачно рекао, *који* је део Угарске морао Фердинанд I. уступити Сулејману II, место што је рекао: „велики део“. (стр. 43.).

Споменувши опсаду Сигета (стр. 43.), могао је г. З. у загради навести и год. 1566. Исто је тако, споменувши како се „Халсбурговци ослободише данка“ (стр. 43.), требао споменути, макар у загради: мир на ушћу реке Житве у Горњој Угарској 1606., јер је то врло важан мир.

Добро би било, да г. З. протумачи ученицима, шта је то „транспустанцијација“? (стр. 53.).

Говорећи о другој енглеској револуцији (стр. 53.), не би шкодило да је споменуо, да се она зове и „славна“, the gloriosus revolution.

Треба протумачити ученицима, каква је то била деџа игра *фронда*? (стр. 56.).

⁴ В. монографију R. Lopašića, Karlovac. Zagreb. 1879.

Тако рећи једини трајни резултат владавине Луја XIV. (1643—1715.), који га је преживео, био је *утицај Француске на иностранство*, душевна и друштвена превласт Француске над целим светом за столеће и по, и о тој тако важној чињеници говори г. З. — само у једној реченици! (стр. 57.).

Међу сарадницима Луја XIV. (стр. 58.) требало је споменути и његова министра *Lyotте*-а, „најгенијалнијег министра спољашњих послова, кога је Француска ваљда икада имала“⁵ То је требало тим пре учинити, што и сам г. писац истиче окретност и вештину француске дипломатије (стр. 62.).

Говорећи о „насилном обраћању хугенота у католике“ (стр. 60.), могао је г. З. споменути у загради „драгонијаде“.

Г. З. говори и сувише кратко о реунијама Луја XIV. (стр. 62.), те му је, услед тога, и писање о тому доста нејасно.

Из реченице: „Ово изазва међу мађарским племињима још већи устанак (вођа Емерих Текели), а њих поможе ердељски војвода, султан Мухамед IV. и Луј XIV.“ (стр. 63.) излази као да су Мирко (зашто „Емерих“?). Текели и ердељски војвода два лица, међутим је то *једно* лице, јер је Мирко Текели (Tököly Imre) био ердељски војвода.

Г. је З. требао тачно казати број породица с којима је Арсеније III. Црнојевић (боље, него: Чарнојевић) прешао Саву и Дунав, а не рећи: „с преко тридесет хиљада“ (стр. 64.). Исто ми се тако не допада ни ово место: „Сада незнатан део Срба с Арсенијем IV. пређе у Аустрију (1737.“ стр. 66.).

Требало је тачније приказати *Карловачки мир*⁶ (1699.), те истаћи и велику важност тога знаменитог мира, и то тим пре, што се тај мир добрим делом тиче и нас Срба.

На стр. 66. читамо једно лепо сравањење, наиме како су „обе државе (Сардинија и Пруска), које су доцније извршиле уједињење Италије и Немачке, у једно време постале краљевинама“ (Утрехтским миром 1713.). Одмах затим говори г. З. о Пожаревачком миру (1718.), али, штета, пропустио да изреком упозори ученике на недавно склопљени Утрехтски мир, да би им тако јасно предочио, како је Аустрија после Пожаревачког мира била простором *највећа*, јер су јој се границе пружале од северног и западног средоземног мора до Тимока и скоро до ушћа Дунава.

Пољски краљ *Аугуст II. Силни* (1697—1733.) није био тек саксонски „кнез“ (стр. 67.), већ „изборни кнез“, Kurfürst.

Говорећи о Пољској анархији (стр. 72.) као узроку пронасти Пољске, требало је споменути и Језуите са свима злим последицама њихова „рада“.

Не би шкодило да је г. З., говорећи о тому како је *Волтер* почео „ширити енглеске идеје у француском друштву“ (стр. 75.), споменуто његово дело „Филозофска писма“.

⁵ D-r Martin Philippson, Das Zeitalter Ludvigs des Vierzehnten, Berlin, 1879., (Coll. Oncken III. 5.) 51.

⁶ В. најбољу монографију о том миру Acsády Ignác. A Karloviczi béke története. 1699. Budapest 1899.

Г. З. казује како је *Монтескије* био присташа деобе власти у држави и како је „овако подељену власт он запазио у Енглеској“. (стр. 76.) Али не би шкодило, да је изреком споменуо и то, да државна власт у Енглеској у ствари *није* била подељена, него је напротив баш била сједињена у истој руци, у доњој кући парламента. Јер је онде, већ у Монтескијево доба, све државне послове вршио министарски савет, као извршни одбор парламенске већине, те је, по закону од 1711. год., био и одговоран за све државне послове, а не краљ. Кабинет је у Енглеској, док има уза се већину доње куће, био већ онда све и сва, а без ове није био ништа. Монтескије није ништа знао за кабинет у Енглеској, и зато му је читава наука о подели државне власти сасвим неоснована.⁷ То је требало тако протумачити, да не би ученици стекли криви појам о државној власти у Енглеској. — Није логично казати да је Монтескије зато нагињао енглеској уставности, „јер је за младости живео у Енглеској“. То није морао бити узрок, као што није ни био, јер, иако је он живео у Енглеској, ипак није познавао ни историју ни постанак онда свемоћног енглеског парламентаризма.

Дидро-ва „Енциклопедија“ довршена је са седамнаестом свеском 1766., а не 1765., као што читамо на стр. 78.

Чудим се да је Г. З., говорећи о *физиократима* (стр. 78.), изоставио споменути *Quesnay-a*, тога оснивача економске или физиократске школе, који је захтевао слободну земљорадњу.

Г. З. нема право када каже да је *Вертер* „главни спис“ Гетеов, а *Разбојници* „главни спис“ Шилеров. (стр. 79.).

На стр. 86. читамо, између осталог, и ову реченицу: „Када најзад гоњења превршише меру (за Марије Терезије), Срби се побуне у Горњокарловачкој области.“ Г. З. мисли Србе граничаре који су сачињавали Горњокарловачки и Варајдински „генералат“, и зато је требао употребити тај назив, а не „област“.

Г. З. нема право када на стр. 86. каже: „Једино је у Мађарској (за Јосифа II. 1780—1790.) остало све по старом, а у другим су земљама предузимане реформе.“

Тачка 159. под натписом „Положај Аустрије“ (стр. 89.) врло је слабо израђена. Оно што се у њој прича не оправдава нимало сâм натпис.

Г. З. треба да у новом издању лепше групише градиво, које говори о пропасти Пољске, па да на пр. не говори о последњим пољским реформама, пошто је већ испричао дефинитивну пропаст Пољске (стр. 94.).

Међу узроцима, зашто Енглези нису могли свладати своје америчке насеобине (стр. 99.), требало је споменути и велику удаљеност између једних и других.

На стр. 100. читамо: „Како је Филип II. ратовао за ширење католичанства а Луј XIV. за одржавање апсолутизма, тако је Француска, у епоси револуције, војевала ради ширења својих нових рефорама“, али — *comparatio claudicat*. Јер, нити је Филип II. ратовао „за ши-

⁷ D-r Wilhelm Oncken, Das Zeitalter Friedrichs des Grossen, Berlin, 1881. (Coll. Oncken III. 8.) I. 472—473. 477—479.

ређе католичанства“, нити Француска „ради ширења својих нових реформара“. Него Француска је, у епоси револуције, војевала, јер је морала војевати: у почетку да се одбрани од спољашњих, а затим од унутрашњих непријатеља. Унутрашњим су непријатељима тадашњи власници, т. ј. конвентска већина, сматрали све мирне и честите грађане, и они су морали ратовати, јер су их тадашњи власници, под видом заштите „слободе“, слали на кланицу преко границе. Још доцније пак, у Наполеоновој ери, ратовала је Француска и опет што је морала, јер ју је на то присилио њен нови диктатор Наполеон. Тако идеални мотиви, као што то г. З. замишља, не покрећу никад ратове. Нико не ратује, што му се хоће, него што мора из присилних узрока, било унутрашњих било спољашњих.

Осетна је празнина и велики недостатак у овој књизи, што је г. З., говорећи на стр. 102. о владавини Луја XV. (1715—1774.), пропустио споменути врло корисно министровање кардинала Fleury-а. Јер, након мизерног и очајног стања у кому је Луј XIV. оставио Француску, након лудих оргија, а не владавине, регента Филипа Орлеанског који је земљу довео до просјачког штапа, кардиналу је Fleury-у пошло за руком да одржавањем мира, строгом штедњом и помагањем земљорадње, а особито индустрије и трговине, Француску дигне до таког благостања, да је било управо невероватно, „како цела земља изгледа богата и задовољна“. То благостање Француске, које је резултат Fleury-ева смишљеног рада, мора се свакако макар само споменути, јер ће само онда ученици моћи схватити, као што треба, следећи историјски развитак Француске. Јер то је благостање омогућило Француској, да из свију трзавица и револуција, борби и ратова, који су је дуже од једног столећа растрзали и слабили, изиђе ипак здрава и читава и за даљи културни напредак способна.⁸

Г. би З. био врло добре учинио, да је, пре него што је почео причати о француској револуцији (стр. 104.), скупио у једну тачку, у прегледу, све узроке револуцији, који су овако у овој књизи растркани (на стр. 45. 55—57. 59.), а нису сви ни споменути. У првом је реду требало споменути, па као главни узрок револуцији нарочито и истаћи, крајње сиромаштво у Француској, особито код сељака. „Скоро десети део народа доведен је до просјачког штапа, те збиља проси; од осталих девет делова пет нису кадри да му даду милостиње; три дела од преостала четири презадужени су кроз и кроз. Остатак пак од неколико војника, судија и свећеника, затим од племства, чиновника, бољих трговаца и имућних грађана највише ако износи сто хиљада породица“, пише врло згодно још за живота Луја XIV. његов верни слуга Ваиван. А то сиромаштво било је природна последица сасвим настраног економског система, који је владао у Француској, а који је такођер требало ученицима јасно приказати. Трбало је надаље споменути засрећну установу колектора, римских декурiona, побирача пореза, са свима тешким последицама, да ученици увиде да су баш најсиромашније теретили најтежи и највећи терети, јер им се они нису били кадри противити. У опису бедног унутрашњег стања Француске пред велику револуцију, као њеног главног узрока, не би требало прећутати ни несрећни обичај продавања државних звања у

⁸ Philippson, Geschichte der neueren Zeit, III. 114—115., 124—126.

наследство, са свима злим последицама, које су отуд настале. Очајну оккудицу и беду трећег и четвртог сталежа могао је г. З. тим живље предочити, да ју је изреком сравнио са развраћеном раскоши двора и првог и другог сталежа.⁹

И ако је *Мирабо* најважнија личност на почетку француске револуције, ипак г. З. говори и сувише опширно о њему (на стр. 106. и 107.), и зато му то није у сразмеру са причањем о другим, чак и важнијим, историјским личностима.

Незгодан је натпис 199. тачки „Продужење револуције“ (стр. 111.) и 212. „Значај револуцијскога рата“ (стр. 119.).

Г. З. казује како „је конвенат показао необичну енергију у заштићавању земље“, те спомиње разне (4.) мотиве, који су људе гонили да ступају у војску (стр. 118.), али не спомиње најважнији узрок тому, наиме како су тадашњи власници Јакобинци *терорисали свим могућим средствима* себи непоћудне суграђане, да ступају у војску и зато му ово казивање не ваља.¹⁰

Ја не бих нарочито спомињао битку код пирамида (1798.) (стр. 121.), — особито не у књизи, која не спомиње многе доиста врло важне битке — јер је њу сâм Наполеон, из нарочитог рачуна, увеличао више него што заслужује, и зато нам треба једном раскретити с том сасвим неоснованом и безразложном традицијом.

Г. З. нема право када каже да Наполеон „лично није био равнодушан спрема вери“ (стр. 132.). Та зар није он сâм рекао: „У Мисиру сам био мухамеданац, у Француској сам католик“?

О знаменитом *Пожунском миру* (1805.) требало је коју више рећи, а не само: „Аустрија закључи с Наполеоном мир, изгубивши нешто од својих владавина и давши пристанак на нове промене у Италији и Немачкој“ (стр. 127.). — Не допада ми се ни ово: „Још је раније Наполеон образовао, под својим протекторством *Рајнски савез*“ (стр. 127.).

Говорећи о променама у Немачкој (стр. 129. и 130.), које је извео Наполеон, имао је г. З. лепу згоду да спомене, како је тим променама, нарочито медиатизацијом, Наполеон сâм, и нехотице, помогао доцније уједињење Немачке.

Г. З. рђаво преводи славне *Фихте*-ове *Reden an die deutsche Nation* са „Речима (!) немачком народу“. (стр. 131. 147.).

На стр. 134. казује г. З. у прегледу како су стајале српске земље у почетку деветнаестог столећа, па између осталог вели и ово: „Банат, Бачка, Срем и остала Славонија бежаху под Угарском“, а превиђа споменути Србе у Хрватској! —

На два сам места опазимо да г. З. није лазио на хронолошки развитак догађаја, те је доцније споменуо пре ранијих, в. тачку 36., под натписом „Католичка реформација“ (стр. 19.) и тачку 78., под натписом „Опадање Турске“ (стр. 43.). —

Као што сам већ споменуо, причање је г. З-ево јасно, изузевши дабогме места са рогобатним и двосмисленим стилом, о чему ћу још

⁹ Philippson, Gesch. d. neueren Zeit, II. 577. D-r Theodor Flathe, Gesch. d. neuesten Zeit, Berlin. 1887., I. 4—11.

¹⁰ Oncken, Das Zeitalter der Revolution, des Kaiserreiches und des Befreiungskrieges. Berlin, 1884. (Coll. Oncken IV. 1.) I. 556—558.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

говорити. Али сам ипак запази) неколико нејасних места. „Овим је својим радом (Тридентински) сабор прекинуо онај хаос од предажења из једне вере у другу“ (стр. 20.). Тридентински је сабор то постигао тиме, што је тачно установио догме католичке вере тако, да је од тад сваки католик знао шта му је вера и ко су јој противници.¹¹ А док се и то не спомене, остаје горња реченица неразумљива. — Из реченица: „...а уз то бура и неискусност шпанскога адмирала учине да се жалосни остаци непобедне армаде врате у Шпанију. Када је, пак, у Француској отпочео религиозни рат, католици су позвали у помоћ Филипа...“ (стр. 24.) излази као да је религиозни рат у Француској отпочео *после* пропасти непобедне армаде! — Нејасно је место о *деволуционом праву*, као узрок у т. зв. *деволуционом рату* (1667—1668. стр. 62.). — За *ученике* ће бити нејасна 141. тачка, под натписом „Стари поредак“ (стр. 80.) и 215. „Револуција и Наполеон“ (стр. 122.). — Нејасне су и ове реченице; „За осамнаестог се столећа у Енглеској већ припреми предаз великој производњи деветнаестог столећа, и они сељаци без земље потпомогше образовање (ваљда: стварање) пролетаријата“ (стр. 81.). — „Новом, пак, уставу није дуговечност ујамчена ни одлуком Уставотворне скупштине, којом су уставовци (ваљда: уставотворци) спречили себи избор за законодавну (зашто не и то великим почетним словом?) скупштину, која се требала састати по уставу“ (стр. 109.). — „*Сенат*... је потпуно зависио од првога конзула“ (Наполеона) (стр. 132.) *Како* и *зашто* је зависио? — „При самом крају своје владе Наполеон III. изврши неке измене у уставу...“ (стр. 172.). Зашто? —

Већ сам у својој оцени г. 3-ега Средњег века препоручио, да *епохалне догађаје* *јаче истакне* и да реченице које причају такве догађаје штампана развученим, или још боље: крупним, словима. То препоручујем и сада поштованом г. писцу. Некоја тако важна места већ сам споменуо досада, а сада ћу навести још нека. „*Чешка је тада изгубила унутрашњу самосталност*“ (после пораза на Белој Гори 1620. стр. 35.). — „*Вестфалски* (је) *мир учинио крај религиозним распрама*“, па „*У политичком је погледу срушена моћ Немачке царевине*“ (стр. 37.) — „...*последнице су Тридесетогодишњег рата: верско триљење, слабљење Немачке и уздизање Француске и Шведске у ред великих сила*“ (стр. 38.). — Ово неколико реченица нека послуже као пример, поред онога што сам о истој ствари већ рекао у својој оцени г. 3-ега Средњег века.

Велика ми је замерка овој књизи, што има у њој и таквих *реченица, које ништа не казују*. Такве су реченице: „Ова је, пак, борба између хуманиста и обскураната била у Немачкој особита типа и...“ (стр. 4.). — „Италија је на свршетку средњег века била најкултурнија земља европска, а своју културу, утицајем ренесанса и других узрока (!), уздиже до врхунца у првом столећу новог века, ма да бејаше политички раскомадана и изложена туђиначким нападима.“ (стр. 21.). — „Смрћу је Филипа II.¹² завршен период религиозних ратова друге половине шеснаестог столећа“ (стр. 32.). — „Држава је нарочито помагала већа произвођачка предузећа, која заменише мале средњовековне произвођаче (мајсторе удружене у цехове), и то позајмицом новца без интереса, раз-

¹¹ Philippson, Gesch. der neuen Zeit, I. 316.

¹² † 1598.

личним привилегијама и другим средствима (!) за сузбијање туђиначке утакмице“ (стр. 45.). — „Он (Петар Велики) је последњи удар задао руској аристократији по рођењу намештањем у државна звања људи незнатнога порекла и туђинаца“ (стр. 69.). Водем сматрати ову реченицу као да ништа не казује, него као да хоће да зблиља нешто каже. — „Да је Пољска била тада снажна, она би се могла користити судским међусобицама, нарочито у Русији и за Тридесетогодишњег рата у Немачкој“ (стр. 72.). Када би се и таквим реченицама нешто казивало, онда би и другоредашки знали написати историју. — „И ако је у главном уређење Сједињених држава изведено по принципима француске политичке философије, ипак је оно велики утисак учинило и на Французе“ (стр. 100.). — Све ове реченице и њима сличне, којих у овој књизи има, немају права на опстанак, а најмање у школској књизи.

На два сам места опазно сасвим *сувишно понављање* и то, на стр. 76. и 88., где се казује како се Катарина П. послужила Монтескијеовим Духом закона за своја Упуства и на стр. 116. и 119., где читамо како се при опсади Тулона (1793.) нарочито одликовао Наполеон Бонапарта.

На два на три места запазио сам и *контрадикиције*, које се, као што већ рекох, могу тиме тумачити, да је г. З. написао ову књигу на брзу руку. Тако на пр. на стр. 15. читамо: „На крају је друге половине шеснаестог столећа владала малолетна кћи Јакова V. Марија Стјуарт“, а одмах поред тога забележене су године њене владе: 1542—1568! — На стр. 23. пише између осталог и ово: „У другој половини шеснаестог столећа... на шпанском престолу сеђаше син Карла V. Филип II. (1556—1598.), за којег Шпанија сачува ону моћ, коју је имала и за његова оца“, а већ на идућој страни пише ово: „Ослобођење неких делова Нидерландије, страдање непобедне армаде и неуспех у Француској — све то учини да Шпанија изгуби онај значај, који је имала до друге половине Филипове владе.“ — На стр. 59.: „а ради о (Колбер) нешто и на олакшању народних дација, особито што се тиче посреднога пореза (!), који је падао и на богатине“. — На стр. 109.: „Уставотворна скупштина сврши огромни посао преуређења свега државнога и друштвенога живота у Француској“, а већ неколико реди ниже: „Уопште, рад је уставотворне скупштине покушај преуређења државе и друштва...“ — Слично нешто имамо и на стр. 138.: „Уједно је било закључено (на Бечком конгресу 1815.) да се награде владаоци који су највише допринели обарању Наполеона а да се казне они који су сметали савезницима (саксонски и дански)“, а нешто мало ниже: „Најзад је, пак, признато *тридесет и осам* држава: једна царевина (Аустрија), пет краљевина (Пруска, Саксонска, Хановеранска, Баварска и Виртембершка)...“ „Сувоземни рат првих пет година Наполеонова царовања (1805—1809)... скоро је увек праћен непрекидним променама територијалним“ (стр. 126.).

Једна од највећих мања ове, иначе добре, књиге јесте *рогобатан* и овда-онда *нејасан стил*, са којим се чешће срећемо. „Глад и храбро држање посаде врате Турке од Беча, а по том буде сазван државни сабор у Аугсбург“ (стр. 7.). — „Како се Цвингли и Лутер не моглоше сложити, а нарочито Лутер у мишљењу о причешћу, сваки је радио оделито и по својем нахођењу“ (стр. 11.). — „На све молбе и тражења

својих нидерландских поданика Филип одговори шиљањем страшнога херога Албе с неограниченим пуномоћством и шпанском војском“ (стр. 26.). — „Ово је напредовање језуитскога католичанства праћено културним опадањем Пољске...“ (стр. 31.). — „Цела је државна управа подведена под једну меру, али само у толико, у колико се тиче уздицања централне управе; јер, што се тиче обласнога живота, у свему је владало наследно расуло од феудалнога времена, у чем се огледала хаотична разноврсност старих закона и привилегија, од чега је често спутаван развитак народнога живота. У осталом, Луј XIV. најмање се бринуо о оним феудалним остацима, који су били тешки за народ, јер они нису спречавали утицај власти и били су угодни за више сталезе“ (стр. 59.). — „И ако су Срби онако одушевљено ратовали уз Немце, они су с њима рђаво поступали“ (стр. 64.). *Ко је с ким рђаво поступао?* — „Помагати (!) новчано а често и подстигани од Русије Црногорци отпочету борбу с Турцима за своју самосталност под владиком Данилом храбро продужише и под његовим последницима“ (стр. 64.). — „Ово (Фридрих Вилхелм I.) је био једностран и груб човек, који се одликовао тврдоглавом и деспотском ђуди; али је ипак пазио на унапређивање своје земље и био је веома штедљив“ (!) (стр. 71.). — „Истина, жену није никад волео (Фридрих II. Велики), али радећи озбиљно остале послове, прво као чиновник а после као официр, добро се упозна с државном управом (!), те му отац безбрижно остави земљу“ (стр. 85.). — „Јосиф II. на самртној постељи поче (!) укидати своје реформе“ (стр. 87.). — „Тада (за Катарине II.) је положен с нов завођењу (!) женских васпиталишта“ (стр. 88.). — „Та је декларација (независности од 1776.) била написана у духу идеја философскога природнога права“ (! стр. 98.). — „Доношењем је овакога уређења (уставотворна) скупштина учинила доста неприлика, јер је испрва при одузимању црквених имања и укидању десетина, чим се користило у главном више духовништво, готово све ниже свештенство било на страни скупштинској“ (стр. 111.). *Чиме се користило, да ли „одузимањем и укидањем“ или „црквеним имањима“ и „десетином“?* — „С друге стране, демократи су и у опште становници суседних земаља поздрављали појав француске војске као избавитеља од апсолутизма и феудалства, те је сасвим појмљиво што се тада против Француске диже готово цела Европа“ (! стр. 119.). — „Само се дакле једновремено и у Берлину и Франкфурту, и у Бечу радило на преуређењу обеју великих држава немачких и целе Немачке; али народни покрети, због којих су се скупштине и састале, нису брзо стишани, већ су у неким местима понављани више пута (у 1848. и 1849.)“ (стр. 159.) ит.д.

Друга велика мана ове књиге јесу доста честе *фразе*, или да их боље назовем, *новинарске фразе*, којима се радо служе надривовинари у којикаким крајцарашким листићима, а којима нема места у књижевном језику, особито не у школској књизи. Ево неколико таквих огрраних фраза: „...које је доста допринело ступању шведске државе на широку позорници опште европске политике“ (стр. 33.). — „...при крају је своје владе предузео био неколико реакционарних мера“ (стр. 34.). — „Идеја светске монархије, руковођена радом Карла V“ (стр. 61.). — „...јер с рационалистичке тачке гледишта, а с погледом на тражење да се држава стара...“ (стр. 82.). — „Овим се знаменитим миром отвори тако звано *Источно питање*“ (стр. 93.). — „...што су француске идеје про-

свећене литературе већ биле стекле земљишта по свима крајевима“ (стр. 100.). — „...Мирабо имађаше готово неугледну репутацију човека од прекомерна уживања“ (стр. 107.). — „У епоси се директорије истиче и онај човек, којему је било суђено да постане владоцем у Француској“ (стр. 118.). — „...у њој (Наполеоновој војсци) је био велики број знаменигих војних талената, који су изишли из недара демократије“ (стр. 126.) и т. д.

Осим донекле неуглађеног стила и неких некњижевних израза има у овој књизи доста и других *језичних погрешака*. Када ћемо већ једном добити школску књигу, написану правилним, чистим и бираним језиком! Хоћемо ли, и кад ћемо, и то доживети? Зачудо доста да наши писци школских књига још увек, ни дананас, када се на све стране не само виче него и ради и бори за националну идеју, не увиђају колико су потребне школске књиге, написане чистим језиком, и колико би оне користиле! Већ сам препоручио г. З-у у својој оцени његова Средњег века, да се не служи пасивним облицима ни многим глаголским именицама, јер тога не трпи српски језик. То исто препоручујем и сада г. писцу, јер му је и Нови век пун препун таквих облика. „И ако пријатељи, подсећањем на судбину Хусову, одвраћаху Лутера...“ „те буда напина би усвојена...“ (стр. 5.). — „У боју код Павије (1525.) Французи буду потучени а Франсоа I. заробљен и одведен у Мадрид, где се закључи мир...“ (стр. 7.). — „Храбро заустављање Турака у Мађарској...“ (стр. 8.). — „Племство... састави молбу, која буде предана намесници у Брислу“ (стр. 25.) ит.д. Г. З. употребљава „с чега“ у значењу *стоба*, зато; „двојити се“ у значењу *делити се*, *разилазити се* (стр. 5.); — „заводити“ значи *verführen*, стога не ваља: „његове (Лутерове) присталице почну заводити реформацију“ (стр. 6, и слично на стр. 88.); — „новачење“ значи *die Reccrutierung*, зато не ваља: „да се стане на пут сваком новачењу у црквеним пословима“ (стр. 7.); — „Пошто“ није ни узрочни ни допусни везник као што га г. З. употребљава (стр. 17. 20.); везник „иако“ треба писати скупа а не растављено (стр. 5.). — Г. З. пише увек „чиј“ место *чији* (стр. 18.). — Место „учествовати“ (стр. 18.) треба *суделовати*; м. „држати преднку“ (стр. 20.) *проповедати*; м. опслуживати цркву (стр. 20.) *служити у цркви*; м. Шпанац (стр. 23.) *Шпањолац*; м. Католичкиња (стр. 24.) *Католичкиња*; ген. каквоће исказује се неодређеним придевом, а не одређеним (стр. 5. 30.); м. „купља“ (стр. 34. и иначе) *роба*; г. З. не зна употребљавати везник „пак“, што се најлепше види на стр. 41; З. л. мн. imperfekta свршује се на *-ху*, а не на *-ше* (стр. 50.); помоћни глагол је не долази увек напред, и зато не ваља ово: „а помоћу је тако званих интенданата сасвим потчињено провинције центру“ (стр. 56.) и „а где је их и било“ (стр. 85.). — м. „узети власт у своје шаке“ (стр. 56.) у своје *руке*; „упростити“ у значењу *vereinfachen* (стр. 69.); пом. рл. „неколика претендента (стр. 70.): „на Вестфалском миру“ (стр. 71.) м. Вестфалским миром; „суштина“ (стр. 74.) м. *битност*; м. „који су закупљивали земљиште за новац“ (стр. 80.) *закупници*, и то тим пре, јер одмах затим спомиње г. З. *наполничаре*; „образован“ значи *gebildet*, *intelligent*, зато не ваља ово: „Париз... задоби готово неограничени утицај преко образованих *политичких клубова*“ (стр. 106.); м. „одлучи од власти“ (стр. 108.) боље *одузе му власт*; м. „такмичење (стр. 112.)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBE.SR

такмачење; м. „убица“ (стр. 114.) *убијца*; „у наредним двама годинама“ (!) (стр. 120.); м. „васпостављање“ (стр. 135.) *успостављање*; „ипак су и привремена влада и палата биле у рукама буржоазије, коју су помагале и новине, које су објашњавале публици смисао свршенога прервата“ (стр. 149.) ит.д.

Г. З. и сувише често употребљава *стране изразе*, чак и без икакве потребе и онда, кад има згодан и добар српски израз. На пр.: „инструкција“; „контрола“ (стр. 59.); „каса“ (стр. 65.); „фабрика“ (стр. 69.); „такса“ (стр. 80.); „администрација“, „дезертирац“ (стр. 84.); „привилегија“, „комисија“ (стр. 85.); „коалиција“, „абдикација“ (стр. 90.); „магнат“, „конституција“ (стр. 95.); „колонија“ (стр. 97.); „концентрисан“ (стр. 122.); ит.д.

На једном месту казује г. З. нешто што зацело није мислио казати. „Уз материјално опадање, пак, наста и културно опадање под утицајем фанатичне управе и непросвећенога свештенства, те је сасвим оправдано што Шпанија после Филина дође у ред држава другог ступња“ (стр. 24.). Без сумње је г. З. хтео казати да је то сасвим „разумљиво“, а не „оправдано“. — Написао сам и на једну *погрешну дефиницију*. *Пролетаријат* дефинише г. З. овим речима: „Људи који ничега нису имали и који су свој рад продавали за новац“. (стр. 80.).

Као у свом Средњем веку, тако и у овом Новом веку, приповеда и учи г. З. више пута *негативним реченицама*, а то не ваља. В. на пр. стр. 20. 69. 77. 108. 111. 114. 162. ит.д.

Већ је г. Јов. Н. Томић у свом реферату овог Новог века Главном Просветном Савету врло згодно напоменуо да треба бити доследан у *писању властитих имена* (в. Просветни Гласник од год. 1905. стр. 16.) То исто преперучујем и ја г. З-у, да не бисмо и у новом издању читали и Мавро (стр. 8.) и Мориц (стр. 26.); и Франсоа (стр. 15.) и Фрања (стр. 86.) и Фрањо (стр. 90.); и Виљем (стр. 54.) и Вилхелм (стр. 61. 63.). — Ердељског војводу, који је као пољски краљ владао 1574—1586., треба звати *Стеван Батори* (Báthory István), а не Стеван Баторија (стр. 30.). — Незнам зашто г. З. пише „Каринтија“ м. Коруншка, „Крајина“ м. Крањска? (стр. 34.). — Кад се прича о догађајима, који се тичу *Угарске*, а не искључиво *Мађарске*, онда није коректно употребљавати назив „Мађарска“, као што то г. З. доследно чини (стр. 42. 63. 80. 86.).¹³ — Ген. особног имена *Тирџ* гласи Тирго-а, а не „Тирга“ (стр. 102.), исто тако од *Русó*: Русо-а, а не „Руса“ (стр. 110.), посвојни придев пак гласи Русóв а не „Русóв“ (стр. 116.); од имена *Сили* гласи посвојни придев Сили-ев, а не „Силин“ (стр. 54.).

Препоручио бих г. З-у, да код властитих имена стави у заграду, како се пишу у дотичном језику.

Са задовољством истичем да сам нашао само неколико таквих *штампарских погрешака*, које би квариле смисао, а те су: Гргур VIII. (стр. 19.) м. Гргур XIII.; „У Шпанији за Помбала...“ (стр. 83.) м. У Португалији...; „у недобивеним провинцијама“ (стр. 84.) м. у новодобивеним; Фрања II. (стр. 85.) м. Фрања I.; Луј XVI. (стр. 100.) м. Луј

¹³ Г. Томић нема право када каже: „Треба на пример или све једнако писати само „Угри“ и „Угарска“, или „Маџари“ и „Маџарска“, јер се баш мора писати једанпут овако, а другичут онако.

XIV.; херцег Орлеански (стр. 101.) и херцег Филип Орлеански; „У савез с Аустријом ступи и Турска...“ (стр. 112.) и Пруска; *senatus consulto* (стр. 123.) и *senatus consulta*. —

Овом је књигом и поштовани г. писац постигао и ученици су добили оно што је *главно*, т. ј. *стварно добру* књигу, јер моје стварне замјерке нису такве да јој умањују вредност. А да се постигне и оно што изгледа да је *споредно*, т. ј. и *формално добра* књига, ваљаће у многим чему поправити и дотерати њен облик. Јер није бадава речено *Forma dat esse rei*, и стога то не треба потцењивати. Војим се само да формални недостатци не одврате, можда, остале читаоце од ове, иначе добре, књиге, јер би сами много штетовали. Поред замјерака, исказаних дабогме у најбољој намери, држим да је ова књига заслужила бар оволико препоруке.

Земун.

Проф. Дејан Михајловић.

Господине Уреднице,

У децембарској свесци „Просветног Гласника“ од прошле године, донели сте рад Српског Хемиског Друштва од 15 октобра п. г., на ком је састанку г. Леко наставио своју полемику, коју је имао са мном о вештачком ђубрету. Ја вас молим да донесете ово неколико реди, као мој одговор г-ну Леку!

Пошто г. Леко није могао да продужи ту своју полемику ни у „Тежаку“, ни у „Земљорадничкој Задрузи“, куда ју је био упутио, успео је, те ју је преко Хемиског Друштва штампао у вашем листу. Пада у очи, да г. Леко од неког времена често забавља Хемиско Друштво с покојом полемиком, коју смо ја и он имали. Само то, што „Тежак“ није хтео да прими полемику свога опуномоћеног власника, показује најбоље каква јој је садржина. И одиста г. Леко није додирнуо у тој својој полемици ни једно ново питање, нити је раније изнесена питања ма чиме расветлио, већ је просто чинио упоређење између његовога чланка из „Тежака“ од 1. августа п. г. и мога чланка из „Земљорадничке Задруге“ од 31. августа п. г., изазивајући нову распру. И, по томе, излишно је говорити о тој полемици г. Лека, већ је довољно ако упутим читаоце на та два чланка.

Али хоћу поводом оне адузије, којом је г. Леко завршио своју полемику, да га подсетим: да је узвишеније тежити идеалима, но одати се грубом материјализму.

Молећи вас, г. Уреднице, да донесете ово неколико речи у вашем листу, част ми је уверити вас о мом одличном поштовању.

Ваш искрени
С. М. Лозанић

Б Е Л Е Ш К Е

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ И ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Интернационални Конгрес за Примењену Хемију. — Под највишом заштитом Њег. Велич. Краља Италије, шести интернационални Конгрес за примењену Хемију биће од 12/25 априла до 20. априла (3 маја) 1906. године у Риму.

Поред специјалних предавања и реферата, као на сваком конгресу, тако и на овом биће и предавања од општег значаја, за која су се до сада пријавила ова господа професори: *Moissan, Ramsay* и *Otto N. Witt*.

Радови конгреса биће подељени у једанаест секција, у којима су све главне, а и многе споредне гране Примењене Хемије заступљене.

Пројектована су и два велика излета: један у Сицилију (мајдани сумпора и соли и завод за справљање соли у Марсали); и други на острво Елбу, Као крајња мета овог другог излета биће похођење Тосканског Софијона (врели извори, који имају борне киселине).

На талијанским државним железницама и на бродовима, имаће чланови конгреса повластице и то на железницама за 40—60%, а на бродовима 60% испод обичне цене.

Биро конгреса у Риму (*Bureau du Congrès Rome*, 89, Via Panisperma), даје сва обавештења, како о конгресу, тако и о путовању о становима за чланове конгреса итд.

У вези са главним организационим одбором у Риму, постоје готово у свима државама и локални одбори. У Србији председник је локалног одбора г. д-р Марко Т. Лeko, професор у Београду, на кога се такођер ради обавештења могу обраћати из Србије они, који би ишли на овај конгрес.

ЈАВНЕ ЗАХВАЛНОСТИ

Г. Филип Ла-Реноџијер, изволео је у 1905 години подарити сиромашним ученицима пиротске гимназије 250 динара.

Г. *Петра Тодоровић*, новинар изволео је поклонити ученицима школе у Водицама 47 књига „Велике Божиње“ од д-ра Лазе Димитријевића.

Г. *Живојин Стефановић*, трговац из Кличевца подарио је о св. Сави 10 динара ученицима школе кличевачке, да би радосније свога патрона провели.

На дан школске славе Св. Саве поклонно је за сиротне ђаке школе кулске троје чакширице од сукна г. *Димитрије Стокић*, абакија из Куле.

Истога дана поклонно је г. *Михајло Марковић*, писар општине кулске 4 књиге да се даду на дар ђацима — најбољим декламаторима о Св. Сави.

Г. *Новица Павловић*, свештеник јарушички цоклонно је школи церовачкој 20 динара да се за њих купи слика Св. Саве.

Управе школске и овим путем изјављују своју топлу захвалност дародавцима.

—*—

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Претплата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писаца, враћају.

Одговорни уредник **ВЛАД. Т. СПАСОЈЕВИЋ**
Краљице Наталије ул. бр. 82.

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА